Academia Publishing Hub

Science, Innovation and Sustainable Development

Proceedings of the International Scientific Conference

19 October 2026
Amsterdam, Netherlands

Academia Publishing Hub

International
Scientific Conference

Science, Innovation and Sustainable Development

Proceedings

19 October 2026

Amsterdam, Netherlands

SCIENCE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Proceedings of the International Scientific Conference

19 October 2026

Amsterdam, Netherlands

Edited by: Academia Publishing Hub
Published by: Bookmundo
ISBN: 978-9-403-96415-7
DOI: https://doi.org/10.64076/ap261019
Conference date: 19 October 2026
Official website: www.aphub.org

© 2026 Authors
© 2026 Academia Publishing Hub

The authors retain copyright in their individual contributions.

All contributions included in these Conference Proceedings have been submitted by the authors and accepted for publication following editorial review.

The authors are solely responsible for the content, accuracy, originality, terminology, data, references, conclusions, and academic integrity of their contributions.

The views, interpretations, and conclusions expressed in individual papers are those of the respective authors and do not necessarily reflect the views of the Editorial Board, the conference organizers, or the publisher.

The publisher and the Editorial Board accept no responsibility for any errors, inaccuracies, or consequences arising from the use of information contained in individual contributions.

The use of references, quotations, illustrations, tables, data, and other third-party materials is the responsibility of the respective authors.

OPEN ACCESS AND LICENSING

This publication is distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)**.

This license permits use, sharing, adaptation, distribution, and reproduction in any medium or format, provided that appropriate credit is given to the original author(s) and the source, a link to the Creative Commons license is provided, and any changes made are indicated.

Academia Publishing Hub

CONTENTS

MILITARY SCIENCES

Anna Hvelesiani

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF MODELLING LABOUR SUPPLY BY UKRAINIAN HOUSEHOLDS UNDER DEMOGRAPHIC TRANSFORMATIONS. 6

Lesia Khodaba

ASSESSING THE FINANCIAL CAPACITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES TO SUPPORT SUSTAINABLE DEVELOPMENT. 12

Liudmyla Khomenko, Valeriia Ternovska, Yelyzaveta Babenko

ASSESSING THE EFFECTIVENESS OF AN ENTERPRISE'S FINANCIAL STRATEGY UNDER UNCERTAINTY. 18

Oleksii Musiienko

TRANSFORMATION OF THE MANAGEMENT SYSTEM AMIDST GLOBAL CHANGES: A CONCEPTUAL AND METHODOLOGICAL APPROACH. 22

Olena Voronova

INTEGRATION PROCESSES IN UKRAINE'S ECONOMY AMID GLOBAL GEOPOLITICAL TRANSFORMATIONS. 26

CULTURE AND ART

Iryna Levytska

STYLISTIC DIVERSITY OF MODERN PIANO REPERTOIRE IN THE CONTEXT OF PROFESSIONAL TRAINING FOR FUTURE MUSIC TEACHERS. 30

PEDAGOGICAL SCIENCES

Nataliia Kvasnetska

FORMATION OF INCLUSIVE COMPETENCE OF HIGHER EDUCATION STUDENTS. 34

Olena Martynyuk

INTEGRATING INFORMAL DIGITAL LANGUAGE LEARNING INTO FORMAL CLASSROOM INSTRUCTION. 37

POLITICAL SCIENCES

Tetiana Madryha

EVOLUTION OF FUNDING SOURCES FOR VOLUNTEER INITIATIVES IN UKRAINE. 44

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

Artem Voloshko

PROFESSIONAL BURNOUT AMONG PENITENTIARY STAFF. 48

PHILOLOGICAL SCIENCES

Olha Krynytska, Anna Ilkiv, Oksana Bilichak, Liubov Shpilchak

THE COGNITIVE-INTERPRETIVE LEVEL OF COMMUNICATIVE NOISE IN BERNARD SHAW'S "PYGMALION". 51

CHEMICAL AND BIOLOGICAL SCIENCES

Ihor Malyshevskyi

OBESITY AND CANCER OF THE ABDOMINAL ORGANS: PREVALENCE AND ASSOCIATION. 57

LEGAL SCIENCES

Ruslan Honcharenko

THE STATE CRIMINAL-EXECUTIVE SERVICE AS AN ACTOR IN THE PREVENTION OF ORGANIZED CRIME. 61

Yurii Sokur

PREREQUISITES AND SOURCES OF THE EMERGENCE OF CHUMAK CUSTOMARY LAW. 64

ECONOMIC SCIENCES

DOI: https://doi.org/10.64076/ap261019.01

Anna Hvelesiani
Institute for Demography and Life Quality Research
of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID iD: 0000-0001-6396-1288

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF MODELLING LABOUR SUPPLY BY UKRAINIAN HOUSEHOLDS UNDER DEMOGRAPHIC TRANSFORMATIONS

Abstract. The paper substantiates the household level of labour supply modelling under demographic transformations. It outlines how the collective approach accounts for employment participation, working hours, home production and resource allocation. A framework combining demographic projections, household structure and labour supply behaviour with migration analysis is proposed.
Keywords: labour supply, households, collective models, demographic transformations, migration, time allocation.

Анна Гвелесіані
Інститут демографії та досліджень якості життя НАН України, Київ, Україна
ORCID iD: 0000-0001-6396-1288

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОПОЗИЦІЇ ПРАЦІ ДОМОГОСПОДАРСТВАМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕМОГРАФІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Анотація. Узагальнено теоретико-методологічні підходи до моделювання пропозиції праці домогосподарствами з урахуванням демографічних трансформацій. Описано можливості застосування колективного підходу для врахування участі в зайнятості, тривалості роботи, домашнього виробництва та розподілу ресурсів. Запропоновано поєднання демографічного прогнозування, аналізу структури домогосподарств і трудової поведінки з урахуванням міграції.
Ключові слова: пропозиція праці; домогосподарства; колективні моделі; демографічні трансформації; міграція; розподіл часу

Сучасні демографічні, соціально-економічні та технологічні трансформації зумовлюють необхідність оновлення методологічних підходів до оцінювання та прогнозування пропозиції праці. Традиційно трудова пропозиція розглядається переважно на рівні окремої особи, а сукупна пропозиція визначається шляхом агрегування індивідуальних рішень. Така постановка є важливою для аналізу

функціонування ринку праці, однак недостатньо враховує взаємозалежність економічної поведінки членів домогосподарства (Саріогло, 2021). В умовах масштабних демографічних змін саме домогосподарство стає важливим проміжним рівнем, на якому трансформуються демографічні характеристики у конкретні рішення щодо участі в зайнятості та розподілу часу. Метою дослідження є обґрунтування методологічної конструкції моделювання пропозиції праці домогосподарствами України на основі узагальнення теоретичних моделей і порівняння їхніх припущень.

Для України проблема набуває особливої актуальності внаслідок тривалої війни, масштабної зовнішньої та внутрішньої міграції, зміни чисельності й структури населення, трансформації сімейних моделей, поширення дистанційної та гнучкої зайнятості. Зміни складу домогосподарств впливають на потребу в доходах, розподіл оплачуваної та неоплачуваної праці, можливості догляду за дітьми та іншими членами сім'ї. Водночас міграція змінює не лише чисельність потенційної робочої сили, а й структуру домогосподарств, розподіл доходів та часу між їх членами.

Тому традиційний підхід, за якого прогнозування пропозиції праці здійснюється переважно на основі чисельності населення працездатного віку та коефіцієнтів економічної активності, потребує методологічного доповнення. Актуальним стає перехід до поведінкового моделювання, у якому демографічні характеристики розглядаються у взаємозв'язку зі структурою домогосподарств та рішеннями його членів.

Теоретичним підґрунтям такого підходу є еволюція моделей домогосподарства в економічній теорії. В унітарній моделі сім'я розглядається як єдиний суб'єкт, який максимізує спільну функцію корисності за єдиного бюджетного обмеження. Така конструкція забезпечила фундамент для аналізу взаємозв'язку доходів, споживання і трудової пропозиції, проте не дозволяє безпосередньо досліджувати внутрішньосімейний розподіл ресурсів.

Принципово інший підхід сформувався у межах колективної теорії домогосподарства. P.-A. Chiappori запропонував модель, у якій члени сім'ї мають власні функції корисності, а колективне рішення характеризується Парето-ефективністю (Chiappori, 1992). Домогосподарство в такій моделі постає не як однорідний економічний агент, а як система взаємопов'язаних індивідуальних рішень. Це дає змогу досліджувати, яким чином трудова поведінка одного члена сім'ї впливає на рішення інших та як внутрішньосімейний розподіл ресурсів формує пропозицію праці.

Емпіричне дослідження Fortin і Lacroix продемонструвало, що припущення про повне об'єднання доходів, характерне для унітарної моделі, не завжди узгоджується з фактичними даними (Fortin & Lacroix, 1997). Browning і Chiappori

обґрунтували загальну характеристику колективних моделей та можливість емпіричного тестування умов ефективного внутрішньосімейного розподілу (Browning & Chiappori, 1998). Vermeulen систематизував основні положення колективного підходу та наголосив на важливості ідентифікації механізму розподілу ресурсів між членами домогосподарства (Vermeulen, 2002).

Подальший розвиток колективної теорії пов'язаний із включенням характеристик, які впливають на переговорну позицію членів сім'ї. Chiappori, Fortin і Lacroix показали, що так звані distribution factors можуть змінювати внутрішньосімейний розподіл ресурсів і, відповідно, трудову пропозицію (Chiappori et al., 2002). Чинники розподілу впливають на переговорні позиції, не змінюючи безпосередньо вподобань і сукупного бюджетного обмеження. Для України право власності та інституційні гарантії можуть бути кандидатами на

такі чинники за умови перевірки відповідних припущень. Заробітки, трансферти, послуги догляду, міграційний статус і можливості дистанційної роботи доцільно враховувати як ширший набір економічних та інституційних детермінант, не ототожнюючи їх автоматично з чинниками розподілу.

Важливим напрямом розвитку колективного підходу стало врахування взаємозалежності участі в ринку праці та тривалості зайнятості. Blundell, Chiappori, Magnac і Meghir розмежували рішення про участь у ринку праці та рішення щодо інтенсивності праці (Blundell et al., 2007). У такій постановці очікувана пропозиція праці особи може бути представлена як:

$$EE(HHiihtt) = PPPP(HHiihtt > 0) \times EE(HHiihtt \mid HHiihtt > 0) \quad (1)$$

де H_{iht} — кількість годин оплачуваної роботи особи і з домогосподарства h

у період t, яка дорівнює нулю за відсутності зайнятості; $Pr(H_{iht} > 0)$ — імовірність зайнятості; $E(H_{iht} \mid H_{iht} > 0)$ — очікувана тривалість роботи за умови зайнятості. Формула (1) є розкладом математичного сподівання для невід'ємної змінної з нульовим значенням за незайнятості, а не специфічним рівнянням колективної моделі. Обидві складові можуть залежати від індивідуальних характеристик, складу й економічного становища домогосподарства.

Особливого значення набуває врахування дітей і домашнього виробництва. Blundell, Chiappori і Meghir розглядають витрати на дітей у межах моделі зі спільним споживанням, що впливає на розподіл ресурсів та трудові рішення батьків (Blundell et al., 2005). Наявність дітей дошкільного віку може обмежувати участь батьків у зайнятості, тоді як доступність послуг догляду та гнучких форм зайнятості здатна послаблювати відповідні обмеження. Аналогічний механізм виникає у домогосподарствах, де проживають особи похилого віку або члени сім'ї, які потребують догляду.

Cherchye, De Rock і Vermeulen розширили колективну модель шляхом одночасного врахування трудової пропозиції та домашнього виробництва

(Cherchye et al., 2012). У такій конструкції фонд часу члена домогосподарства розподіляється між оплачуваною працею, домашнім виробництвом, доглядом та дозвіллям. Отже, скорочення оплачуваної зайнятості не обов'язково означає відповідне скорочення продуктивної діяльності, оскільки частина часу може бути перерозподілена на виробництво домашніх благ або догляд. Ігнорування цього компонента може призводити до викривлення оцінок фактичного використання трудового потенціалу (Cherchye et al., 2012; Chiappori, 1997). Donni і Matteazzi (2018) поєднують домашнє виробництво з можливістю неучасті в ринку праці, розширюючи умови аналізу внутрішньосімейного розподілу ресурсів.

З огляду на зазначене пропозицію праці домогосподарствами України доцільно розглядати як багаторівневу систему. На першому рівні формується демографічна база — чисельність населення та його статево-вікова структура. На другому визначається структура домогосподарств з урахуванням кількості дорослих, сімейного статусу, кількості та віку дітей, багатопоколінності й наявності осіб, які потребують догляду. На третьому моделюються індивідуальні рішення щодо участі в ринку праці та тривалості зайнятості. На четвертому враховується взаємодія трудових рішень членів сім'ї. П'ятий рівень пов'язаний

із міграційними процесами та їхнім впливом на склад домогосподарств. Завершальним є агрегування результатів за територіями, статтю, віком і професійно-кваліфікаційними групами.

Відповідно, запропонована методологічна конструкція передбачає аналіз того, як демографічні зміни впливають на склад і структуру домогосподарств, зумовлюючи перерозподіл ресурсів і часу між їхніми членами. Цей перерозподіл позначається на рішеннях щодо участі в зайнятості та тривалості роботи, які з урахуванням професійно-кваліфікаційних характеристик населення визначають обсяг і структуру агрегованої пропозиції праці.

Важливою складовою цієї конструкції для України є міграційний компонент. Виїзд одного члена сім'ї може безпосередньо зменшувати внутрішню пропозицію праці, але водночас змінювати доходи домогосподарства через грошові перекази та перерозподіляти обов'язки між тими, хто залишився. Повернення мігранта, навпаки, збільшує потенційну пропозицію праці, але змінює внутрішньосімейний розподіл доходів і часу. Отже, міграція має розглядатися не лише як фактор зміни чисельності населення, а і як чинник трансформації поведінкових параметрів домогосподарства.

Запропонована методологічна перспектива відповідає сучасним тенденціям оновлення економічної науки, оскільки поєднує демографічний, поведінковий та макроекономічний рівні аналізу. Її значення для державної політики полягає у можливості перейти від оцінювання потенційної чисельності робочої сили до сценарного прогнозування її фактичної поведінкової пропозиції. Це особливо

важливо в умовах довготривалої війни та повоєнного відновлення, коли демографічні втрати, міграція, трансформація сімейної структури та зміни людського капіталу визначатимуть можливості економічного розвитку.

Таким чином, домогосподарство доцільно розглядати як самостійний рівень формування пропозиції праці, на якому демографічні зміни трансформуються у конкретні рішення щодо використання людського капіталу. Інтеграція колективної теорії домогосподарства з демографічним прогнозуванням, міграційним аналізом та професійно-кваліфікаційною структурою створює методологічну основу для більш адекватного оцінювання майбутньої пропозиції праці в Україні.

Методологічне значення такого підходу полягає в розширенні аналізу пропозиції праці через поєднання демографічних характеристик населення зі структурою домогосподарств, трудовою поведінкою їхніх членів та професійно-кваліфікаційними характеристиками робочої сили. Подальший розвиток цього підходу може сприяти вдосконаленню державної політики зайнятості, демографічної, соціальної, освітньої та міграційної політики, а також обґрунтуванню стратегій економічного відновлення й розвитку людського капіталу України.

REFERENCES / СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Саріогло, В.Г. (2021). *Мікродані у соціально-економічних дослідженнях*. Видавець "Сочінський М. М."

2. Blundell, R., Chiappori, P.-A., Magnac, T., & Meghir, C. (2007). Collective labour supply: Heterogeneity and non-participation. *The Review of Economic Studies, 74*(2), 417–445. https://doi.org/10.1111/j.1467-937X.2007.00440.x

3. Blundell, R., Chiappori, P.-A., & Meghir, C. (2005). Collective labor supply with children. *Journal of Political Economy, 113*(6), 1277–1306. https://doi.org/10.1086/491589

4. Browning, M., & Chiappori, P.-A. (1998). Efficient intra-household allocations: A general characterization and empirical tests. *Econometrica, 66*(6), 1241–1278. https://doi.org/10.2307/2999616

5. Cherchye, L., De Rock, B., & Vermeulen, F. (2012). Married with children: A collective labor supply model with detailed time use and intrahousehold expenditure information. *American Economic Review, 102*(7), 3377–3405. https://doi.org/10.1257/aer.102.7.3377

6. Chiappori, P.-A. (1992). Collective labor supply and welfare. *Journal of Political Economy, 100*(3), 437–467. https://doi.org/10.1086/261825

7. Chiappori, P.-A. (1997). Introducing household production in collective models of labor supply. *Journal of Political Economy, 105*(1), 191–209. https://doi.org/10.1086/262071

8. Chiappori, P.-A., Fortin, B., & Lacroix, G. (2002). Marriage market, divorce legislation, and household labor supply. *Journal of Political Economy, 110*(1), 37–72. https://doi.org/10.1086/324385

9. Donni, O., & Matteazzi, E. (2018). Collective decisions, household production, and labor force participation. *Journal of Applied Econometrics, 33*(7), 1064–1080. https://doi.org/10.1002/jae.2652

10. Fortin, B., & Lacroix, G. (1997). A test of the unitary and collective models of household labour supply. *The Economic Journal, 107*(443), 933–955. https://doi.org/10.1111/j.1468-0297.1997.tb00001.x

11. Vermeulen, F. (2002). Collective household models: Principles and main results. *Journal of Economic Surveys, 16*(4), 533–564. https://doi.org/10.1111/1467- 6419.00177

DOI: https://doi.org/10.64076/ap261019.02

Lesia Khodaba
Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University, Kyiv, Ukraine
ORCID iD: 0009-0008-0494-3408

ASSESSING THE FINANCIAL CAPACITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES TO SUPPORT SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract. This article develops an approach to assessing the financial capacity of agricultural enterprises to support sustainable development. Profitability alone does not show whether an enterprise can finance the next production cycle, meet its obligations on time and allocate resources to long-term improvements. The article proposes combining analysis of capital structure, liquidity, profitability and operating cash flow with calendar-based planning of receipts and payments and assessment of financing needs. It outlines a process for translating accounting data into management decisions and identifies the limitations of financial indicators in sustainability assessment. The practical value of the approach lies in its focus on decisions concerning working capital, credit, leasing and investment.
Keywords: financial capacity, agricultural enterprises, sustainable development, financial resources, cash flows, information and analytical support.

INTRODUCTION.

Sustainable development of an agricultural enterprise depends not only on its production results but also on its ability to preserve operational continuity, withstand financial shocks and invest in improvements over time. A business may report a profit while lacking cash to purchase inputs for the next season; it may also have sufficient liquidity but postpone investments that are important for productivity, resource efficiency or adaptation. For this reason, financial capacity should be assessed as the ability to combine current solvency with the potential to finance future activity.

Agriculture makes this assessment particularly important. Expenditure on seeds, fertilisers, fuel, machinery maintenance and labour often precedes the main receipts from product sales. The timing of receipts is influenced by harvest conditions, market prices, storage and logistics, while debt repayments and other obligations may follow fixed schedules *(OECD & FAO, 2025).* The resulting mismatch between cash inflows and outflows can create financing pressure even when annual operating results appear satisfactory. Financial analysis therefore needs to reflect both the amounts and the timing of resources.

PURPOSE AND METHODOLOGICAL BASIS.

The purpose of the article is to substantiate a practical framework for assessing the financial capacity of agricultural enterprises to support sustainable development and to show how its results can be incorporated into information and analytical support for financial resource management. The framework is based on synthesis of financial-

analysis methods and a process-oriented interpretation of accounting and management information. It is a methodological proposal rather than an empirical assessment of a named enterprise; therefore, the article does not present invented financial results or claim that the framework has already been statistically validated.

1. FINANCIAL CAPACITY AS AN ECONOMIC CONDITION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT.

Financial capacity is broader than the amount of cash available on a particular date. It includes the resources an enterprise can mobilise, the cost and maturity of external financing, the stability of operating cash generation and the flexibility to respond to unexpected events. It should be distinguished from profitability, which measures the result of activity over a period, and liquidity, which focuses on the ability to meet short-term obligations. These characteristics interact, but none can replace the others.

For example, an enterprise can be profitable while experiencing a cash deficit because customers have not yet paid or a large volume of funds is tied up in inventories. Another enterprise may maintain a high current ratio but have low profitability and ageing equipment, limiting its ability to invest. A third may use debt successfully to finance productive equipment, provided that the expected cash flows are sufficient to service the debt. Consequently, the evaluation should identify not only whether the enterprise is financially stable today but also whether its financing structure is consistent with the operating cycle and future plans.

The link with sustainable development is multidimensional. Financial resources can support investments in energy-efficient equipment, storage, water management, soil protection and safer working conditions. At the same time, short-term financial pressure may force managers to postpone maintenance or reduce spending that is important for future resilience. The Food and Agriculture Organization of the United Nations treats productive and sustainable agriculture as a combination of economic, environmental and social dimensions, rather than as an exclusively financial result ***(Food and Agriculture Organization of the United Nations [FAO], 2014)***. Financial capacity should therefore be considered an enabling condition for sustainability, not a complete measure of it.

2. INDICATORS FOR ASSESSING FINANCIAL CAPACITY.

A useful assessment combines several indicators because each reflects a different aspect of the enterprise's condition. The proposed framework groups them into four blocks: capital structure, short-term solvency, operating performance and cash generation. Their interpretation should be based on comparable periods and the enterprise's production specialization *(Dono et al., 2021).*

The equity ratio characterises the degree of financing independence and the enterprise's ability to absorb losses without an immediate increase in dependence on creditors. The debt-to-equity ratio complements it by showing the relative scale of

liabilities. Neither indicator should be used as a universal threshold without context. Borrowing for seasonal working capital differs from borrowing for long-lived assets, and a manageable level of debt depends on interest rates, repayment terms and the reliability of expected cash flows.

Table 1. Indicators for assessing the financial capacity of agricultural enterprises

Block	Indicator / calculation	Analytical purpose	Caution in interpretation
Capital structure	Equity ratio = equity / total assets	Shows the share of assets financed by equity.	A high ratio does not automatically mean that capital is used efficiently.
Debt burden	Debt-to-equity = liabilities / equity	Shows dependence on borrowed and other external funds.	Consider interest cost, maturity and purpose of liabilities.
Liquidity	Current ratio = current assets / current liabilities	Assesses coverage of short-term obligations.	Inventories and overdue receivables may not convert quickly into cash.
Profitability	ROA = net profit / average assets × 100%	Measures the return generated by assets.	Interpret over several periods and account for unusual yields or prices.
Cash generation	Operating cash flow / current liabilities	Relates cash from operations to short-term obligations.	Seasonality and reporting date may substantially affect the result.

Source: developed by the author based on general financial-analysis methods.

The current ratio is useful as an initial liquidity signal, but its value depends on the composition of current assets. Agricultural inventories may include inputs, growing crops or harvested products that will be sold at different times. Receivables may be overdue or concentrated among a small number of buyers. Thus, a more complete assessment should consider receivables ageing, inventory turnover and the expected timing of sales proceeds. The date of calculation matters: the liquidity position before harvest may differ considerably from that after sales.

Return on assets connects the financial result with the resources used to generate it. A decline can reflect higher input costs, lower selling prices, lower yields or inefficient asset use. However, one reporting period may be distorted by weather, market volatility or one-off expenditure. Trends across several periods, combined with an explanation of the underlying causes, provide a more reliable basis for decisions.

Operating cash flow is particularly important because accounting profit does not necessarily mean that cash has been received. If an enterprise repeatedly reports profits

but has weak operating cash flow, management should examine payment delays, inventory accumulation, cost increases and settlement terms. The cash-flow measure should be interpreted alongside the production calendar ***(IFRS Foundation, 2021)*** rather than as a stand-alone annual figure.

3. SEASONAL CASH-FLOW PLANNING AND FINANCING CHOICES.

To reflect the specific features of agriculture, ratio analysis should be supplemented with a calendar of expected receipts and payments. Such a calendar should identify major sales receipts, purchases of inputs, wages, taxes, interest, loan principal and planned capital expenditure. It should distinguish confirmed receipts from estimates and show which payments are fixed by contract and which may be rescheduled. The purpose is to detect a potential cash deficit before it becomes an overdue liability.

The calendar also provides a basis for matching the financing instrument to the need. Short-term credit may be appropriate for a temporary seasonal gap when expected sales proceeds will arrive before repayment. Long-term borrowing is more suitable for investments that generate benefits over several production periods. Leasing may help acquire equipment without a large initial payment, but its total cost, payment schedule and contractual obligations must be assessed. Internal funds reduce dependence on creditors, yet committing all available cash to investment can leave insufficient working capital for the next cycle.

Scenario analysis can strengthen the process. A baseline scenario reflects the most reasonable assumptions about output, prices, input costs and payment timing. An adverse scenario can model lower selling prices, reduced yields, delayed customer payments or higher input costs. The purpose is not to forecast every possible event, but to identify which obligations become difficult to meet and what financial buffer is required. This approach makes the assessment forward-looking rather than purely retrospective.

Importantly, financing decisions should be evaluated by more than the nominal interest rate. Relevant criteria include the timing of payments, maturity, flexibility, collateral requirements, exposure to currency or interest-rate changes and the effect on future cash availability. A cheaper instrument may be unsuitable if its repayment date falls before the enterprise expects to receive revenue. The best option is the one that fits the purpose and risk of the financing need while preserving operational continuity.

4. INFORMATION AND ANALYTICAL SUPPORT FOR MANAGEMENT DECISIONS.

The proposed framework can be integrated into information and analytical support through five connected stages: (1) collecting and checking accounting and management data; (2) calculating comparable indicators; (3) interpreting changes against prior periods and the production calendar; (4) linking identified risks to possible management actions; and (5) monitoring the results after a decision has been implemented. This sequence turns financial information into a recurring management process rather than a one-off calculation.

At the data stage, financial statements should be complemented, where available, by bank records, debt schedules, receivables ageing, inventory data and a forecast of planned payments. At the analysis stage, formulas and reporting periods should remain consistent. A change in a ratio should then be investigated: rising debt may result from investment or from persistent operating losses, while falling liquidity may be caused by seasonal input purchases or by worsening collection of receivables. These causes imply different responses.

For example, if the forecast shows a seasonal cash deficit but the enterprise expects sufficient receipts after harvest, management may compare a short-term credit facility with rescheduling supplier payments. If the deficit persists across periods and operating cash flow remains weak, the problem may be structural and require changes to costs, asset use or the financing model. If profitability falls while liquidity remains adequate, the immediate priority may be analysing margins and production costs rather than obtaining additional credit.

Digital spreadsheets or dashboards can help consolidate data, visualise trends and flag indicators that require attention. Nevertheless, software does not guarantee sound analysis. Inconsistent data, poorly selected indicators or failure to account for seasonality can make a dashboard misleading. The information system should be designed around the decisions managers need to make, with transparent formulas, defined data sources and regular updates. Analytical tools support professional judgement; they do not replace it.

5. LIMITATIONS AND DIRECTIONS FOR FURTHER RESEARCH.

The proposed approach has limitations. Financial ratios are influenced by accounting policies, asset valuation, inflation and the selected reporting date. Comparisons between enterprises can be misleading where production specialisation, scale, capital intensity or market access differs. In addition, financial indicators do not directly measure soil quality, water use, emissions, biodiversity or employee well-being. These dimensions require separate indicators and data sources. FAO's framework for sustainable agriculture similarly combines economic, environmental and social aspects *(FAO, n.d.)*.

The framework should therefore be treated as the financial component of a broader sustainability assessment. Its practical application requires testing on actual financial statements and management data from agricultural enterprises with different production profiles. Further research should examine how seasonal cash-flow indicators can be integrated with non-financial sustainability measures and whether the combined system improves the selection of financing sources and the timing of investment.

CONCLUSIONS.

Financial capacity is an important condition for sustainable development because it determines whether an agricultural enterprise can meet current obligations, finance

the next production cycle and invest in resilience. A balanced assessment should combine capital structure, liquidity, profitability and operating cash flow rather than rely on one indicator.

The article's practical contribution is a framework that combines financial ratios with seasonal cash-flow planning, scenario analysis and a sequence for converting accounting data into management decisions. It can support choices concerning working capital, credit, leasing and investment, provided that the indicators are interpreted in context. The approach does not replace environmental and social assessment; rather, it offers a financial foundation for a more comprehensive evaluation of sustainable development.

REFERENCES / СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Dono, G., Buttinelli, R., & Cortignani, R. (2021). Financial sustainability in Italian farms: An analysis of the FADN sample. *Agricultural Finance Review, 81*(5), 719–745. https://doi.org/10.1108/AFR-07-2020-0107.

2. Food and Agriculture Organization of the United Nations. (n.d.). Indicator 2.4.1: Proportion of agricultural area under productive and sustainable agriculture. FAO SDG Indicators Data Portal. https://www.fao.org/sustainable-development-goals-data-portal/data/indicators/Indicator2.4.1-proportion-of-agricultural-area-under-productive-and-sustainable-agriculture.

3. Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2014). Building a common vision for sustainable food and agriculture: Principles and approaches. https://www.fao.org/3/i3940e/i3940e.pdf.

4. IFRS Foundation. (2021). IAS 7: Statement of cash flows. https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards/english/2021/issued/part-a/ias-7-statement-of-cash-flows.pdf.

5. OECD & Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2025). OECD-FAO agricultural outlook 2025–2034. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/601276cd-en.

DOI: https://doi.org/10.64076/ap261019.03

Liudmyla Khomenko
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, Kremenchuk, Ukraine
ORCID iD: 0000-0002-8074-4805
Valeriia Ternovska
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, Kremenchuk, Ukraine
ORCID iD: 0009-0007-2992-3748
Yelyzaveta Babenko
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, Kremenchuk, Ukraine

ASSESSING THE EFFECTIVENESS OF AN ENTERPRISE'S FINANCIAL STRATEGY UNDER UNCERTAINTY

Abstract. The study examines the effectiveness of enterprise financial strategy under conditions of economic uncertainty using the international agricultural and food company MHP SE as an example. It analyses revenue, profitability, liquidity and financial stability indicators for 2023–2025 and identifies trends in financial performance. The findings highlight the importance of adapting financial management to a changing operating environment.
Keywords: financial strategy; efficiency; financial performance; profitability; financial stability; liquidity; MHP SE

Людмила Хоменко
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського, Кременчук, Україна
ORCID iD: 0000-0002-8074-4805
Валерія Терновська
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського, Кременчук, Україна
ORCID iD: 0009-0007-2992-3748
Єлизавета Бабенко
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського, Кременчук, Україна

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Анотація. У статті досліджено ефективність фінансової стратегії підприємства в умовах економічної нестабільності на прикладі міжнародної агропродовольчої компанії MHP SE. Проаналізовано динаміку основних фінансових результатів підприємства у 2023–2025 рр., зокрема доходу, валового та чистого прибутку, EBITDA-маржі й рентабельності продажів. Визначено основні тенденції фінансового розвитку підприємства та обґрунтовано напрями вдосконалення фінансової стратегії, спрямовані на підвищення операційної ефективності, оптимізацію витрат, підтримання ліквідності й контроль боргового навантаження.
Ключові слова: фінансова стратегія, ефективність, фінансові результати, рентабельність, фінансова стійкість, ліквідність, управління витратами, MHP SE.

Сучасне економічне середовище характеризується високим рівнем нестабільності, посиленням фінансових ризиків, змінами кон'юнктури ринків та необхідністю швидкої адаптації підприємств до зовнішніх викликів. За таких умов важливого значення набуває формування ефективної фінансової стратегії, яка визначає довгострокові орієнтири управління фінансовими ресурсами, прибутковістю, капіталом та фінансовими ризиками підприємства [1]. Особливо актуальним це питання є для українських підприємств, які функціонують в умовах воєнних ризиків та економічної невизначеності.

Фінансова стратегія підприємства передбачає не лише забезпечення його поточної платоспроможності, а й створення фінансової основи для довгострокового розвитку. В умовах невизначеності важливими її складовими є підтримання достатнього рівня ліквідності, оптимізація структури капіталу, управління прибутком та забезпечення фінансової стійкості [1; 2].

Для оцінювання результативності фінансової стратегії доцільно використати показники діяльності міжнародної агропродовольчої компанії MHP SE. Вибір підприємства обумовлений значним масштабом його діяльності, експортною орієнтацією та наявністю відкритої фінансової інформації за останні роки [3].

Основні фінансові результати MHP SE у 2023 – 2025 рр. наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Динаміка основних фінансових результатів MHP SE у 2023–2025 рр., млн дол. США

Показник	**2023 р.**	**2024 р.**	**2025 р.**	**Темп приросту 2025/2023, %**
Дохід	3021	3046	3766	24,7
Валовий прибуток	639	848	900	40,8
Скоригований EBITDA	508	566	569	12,0
Чистий прибуток	142	144	187	31,7
EBITDA-маржа, %	16,8	18,6	15,1	-1,7
Чиста рентабельність продажів, %	4,7	4,7	5,0	+0,3

Джерело: складено автором за даними річних звітів MHP SE [3].

За даними табл. 1, протягом досліджуваного періоду підприємство демонструвало позитивну динаміку основних фінансових результатів. Дохід MHP SE у 2025 р. становив 3766 млн дол. США проти 3046 млн дол. США у 2024 р. та 3021 млн дол. США у 2023 р. [3]. Таким чином, у 2025 р. порівняно з 2023 р. дохід збільшився на:

3766 – 3021 = 745 млн дол. США.

Темп приросту доходу становив:

(3766 / 3021 – 1) × 100 = 24,7 %.

Важливою позитивною тенденцією є зростання валового прибутку. У 2023 р. його величина становила 639 млн дол. США, у 2024 р. – 848 млн дол. США, а у 2025 р. – 900 млн дол. США [3]. Отже, за два роки валовий прибуток збільшився на:

900 – 639 = 261 млн дол. США,

що відповідає приросту:

(900 / 639 – 1) × 100 = 40,8 %.

Темпи зростання валового прибутку перевищували темпи зростання доходу, що свідчить про загальне покращення результативності діяльності підприємства та створює додаткові фінансові можливості для реалізації його стратегічних цілей.

Одним із ключових показників оцінювання фінансової стратегії є рентабельність продажів. Даний показник характеризує величину чистого прибутку, отриманого підприємством з кожного долара доходу.

У 2025 р. рентабельність продажів MHP SE становила:

R2025 = 187 / 3766 × 100 = 4,96 %.

У 2023 р. відповідний показник дорівнював:

R2023 = 142 / 3021 × 100 = 4,70 %.

Таким чином, за досліджуваний період чиста рентабельність продажів збільшилася приблизно на 0,26 процентного пункту. Водночас абсолютний чистий прибуток зріс на 45 млн дол. США, або на 31,7 %. Це свідчить про здатність підприємства збільшувати обсяг фінансового результату навіть за умов значних зовнішніх ризиків [3].

Окрему увагу необхідно приділити показнику EBITDA-маржі. У 2023 р. вона становила близько 16,8 %, у 2024 р. – 18,6 %, а у 2025 р. – 15,1 %. Отже, у 2025 р. порівняно з 2024 р. показник зменшився приблизно на 3,5 процентного пункту. Це свідчить про те, що зростання доходу підприємства у 2025 р. супроводжувалося певним зниженням операційної маржинальності.

Відповідно, одним із важливих напрямів удосконалення фінансової стратегії має стати підвищення ефективності управління витратами. Фінансова стратегія в сучасних умовах повинна бути достатньо гнучкою та передбачати можливість коригування фінансових цілей залежно від зміни зовнішнього середовища [1; 2].

Показовим є також рівень фінансового навантаження підприємства. За даними MHP SE, у 2025 р. грошові кошти та їх еквіваленти становили 415 млн дол. США, а співвідношення чистого боргу до EBITDA – 2,5 [3]. Наявність значного обсягу ліквідних ресурсів створює фінансову основу для продовження інвестиційної діяльності, проте одночасно потребує контролю рівня боргового навантаження.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє визначити основні напрями вдосконалення фінансової стратегії MHP SE: підвищення операційної ефективності, оптимізація витрат, підтримання достатнього рівня ліквідності, контроль боргового навантаження та диверсифікація джерел фінансування. З

огляду на сучасні підходи до фінансової стратегії, важливим є поєднання поточних фінансових рішень із довгостроковими стратегічними цілями підприємства [1].

Отже, результати проведеного дослідження свідчать про загалом позитивну динаміку фінансових результатів MHP SE у 2023–2025 рр. Дохід підприємства збільшився на 24,7 %, валовий прибуток – на 40,8 %, а чистий прибуток – на 31,7 %. Рентабельність продажів також продемонструвала незначне підвищення. Водночас зниження EBITDA-маржі у 2025 р. вказує на необхідність посилення контролю витрат та підвищення ефективності використання фінансових ресурсів. У таких умовах ефективна фінансова стратегія має забезпечувати баланс між прибутковістю, фінансовою стійкістю, ліквідністю та потребами підприємства у фінансуванні подальшого розвитку [2; 3].

REFERENCES / СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Журавльова І. В. Фінансова стратегія в сучасному вимірі та її експлейнарний базис. *Підприємництво і торгівля*. 2024. № 41. С. 21–30. DOI: https://doi.org/10.32782/2522-1256-2024-41-03. URL: https://journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/view/1642 (дата звернення: 03.09.2026).

2. Журавльова І. В. Парадигма фінансової стратегії в умовах невизначеності. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-137. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/7095 (дата звернення: 03.09.2026).

3. MHP SE. *Investor Relations & Corporate Governance: Financial Results. Annual Reports*. URL: https://mhp.com.ua/en/mhp-se/financial-reports (дата звернення: 03.09.2026).

DOI: https://doi.org/10.64076/ap261019.04

Oleksii Musiienko
Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv, Ukraine
ORCID iD: 0009-0003-5215-3455

TRANSFORMATION OF THE MANAGEMENT SYSTEM AMIDST GLOBAL CHANGES: A CONCEPTUAL AND METHODOLOGICAL APPROACH

Abstract. A conceptual and methodological approach to transforming the management system amidst global changes is substantiated as a set of concepts, principles, methods, and research tools aimed at enhancing its adaptability, organizational resilience, and dynamic capabilities. The basic indicators of the readiness of the management system for transformation in the conditions of global changes have been determined. A methodological toolkit for assessing the readiness of the management system for transformation in the conditions of global changes has been proposed, which includes systems analysis to identify interrelationships between global changes and management processes; SWOT analysis to determine the strengths and weaknesses of the management system, as well as opportunities and threats in the global environment; and gap analysis to identify the gap between the system's current and target states.
Keywords: adaptive management; management system transformation; organizational resilience; global changes.

Олексій Мусієнко
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, Миколаїв, Україна
ORCID iD: 0009-0003-5215-3455

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН: КОНЦЕПТУАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД

Анотація. Обґрунтовано концептуально-методичний підхід до трансформації системи управління в умовах глобальних змін як сукупність концепцій, принципів, методів та інструментів дослідження, спрямованих на підвищення її адаптивності, організаційної резильєнтності, динамічної спроможності. Визначено базові показники готовності системи управління до трансформації в умовах глобальних змін. Запропоновано методичний інструментарій оцінювання готовності системи управління до трансформації в умовах глобальних змін, що включає системний аналіз для виявлення взаємозв'язків між глобальними змінами й управлінськими процесами, SWOT-аналіз - для визначення сильних і слабких сторін системи управління, можливостей та загроз у глобальному середовищі, Gap-аналіз – для визначення розриву між поточним і цільовим станами системи.
Ключові слова: адаптивне управління; трансформація системи управління; організаційна стійкість; глобальні зміни.

Нині, в умовах глобальних змін, що впливають на управління (технологічні, економічні, політичні, соціальні, екологічні, інституційні та ін.), традиційна управлінська логіка, орієнтована переважно на стабільне планування, ієрархічне узгодження та реакцію після настання події, є недостатньою. Від системи управління очікується нова здатність, яка забезпечує перетворення зовнішнього тиску на адаптацію, організаційну резильєнтність та динамічну спроможність – сучасні показними управління в умовах глобальних змін. Їх оцінювання можливе за умов розроблення відповідного *концептуально-методичного підходу*, що ґрунтується на:

- сучасних концепціях управління, зокрема, адаптивності, конкурентних переваг, стратегічного планування;
- принципах гнучкості, стійкості, результативності;
- методичному інструментарії, що включає системний аналіз, SWOT-аналіз, Gap-аналіз.

Концепція адаптивного управління в умовах криз, воєнного стану та змін визнається одним із ефективних інструментів забезпечення життєздатності (див. : табл.1).

Таблиця 1. Базові положення концепції адаптивного управління

Базові положення	Автор	Джерело
адаптивне управління базується не лише на статичних моделях, а й на здатності організації перебудовувати власні стратегії, структури та процеси відповідно до змін зовнішнього середовища	Ансофф І. (Ansoff I.)	[11]
між ефективністю організації та її внутрішньою структурою існує пряма залежить з її здатністю адаптуватися до вимог зовнішнього середовища	Лоуренс П. та Лорш Д. (Lawrence P., Lorsch J.),	[13]
адаптивність організації - не лише реакція на зміни, а й здатність передбачати і конструювати майбутнє	Бір С. (Beer S.).	[12]
адаптивність - здатність організаційної системи змінювати свою структуру, цілі та механізми дій відповідно до змін середовища	Єльникова Г.В.	[5]
механізм адаптації дозволяє підприємству відновлюватися після зовнішніх впливів і виходити на якісно новий рівень функціонування, адекватний новим умовам	Халіна В., Колбасинський Ю.	[10]
адаптивне управління передбачає впровадження механізмів сталому розвитку підприємства	Богоявленський О., Местоян А.	[1]

Джерело: авторська розробка на основі: [6].

Як видно з табл.1, погляди вітчизняних та українських науковців на проблему *адаптивності* системи управління до глобальних змін збігаються щодо визначення її як здатності зберігати стабільність функціонування і розвитку, забезпечувати своєчасність коригування управлінських рішень та вибір адекватних методів і механізмів для досягнення поставлених цілей. Базовими принципами адаптивного управління є гнучкість, прогностичність, оперативність, навчання через досвід, зворотній зв'язок та стійкість.

Організаційна резильєнтність характеризується здатністю протистояти викликам, труднощам, перешкодам і негараздам, відновлюватись після них та використовувати отриманий досвід як ресурс у подальшому розвитку [8]. Вона залежить від різних організаційних процесів і моделей, організаційної поведінки і професійної підготовленості керівників та персоналу, ґрунтується засадах концепції конкурентних переваг [3].

Динамічна спроможність системи управління вказує на готовність змінити курс (створювати та реконфігурувати внутрішні і зовнішні компетенції), якщо цього вимагають обставини[4]; ґрунтується на засадах стратегічного менеджменту.

Визначені показники системи управління (адаптивність, резильєнтність, динамічна спроможність) можуть бути оцінені за допомогою відповідного методичного інструментарію, зокрема:

- *методу системного аналізу, що* застосовується для оцінювання рівня взаємозв'язку між глобальними змінами та управлінськими процесами, наприклад, між застосуванням технологій штучного інтелекту (ШІ) та стратегічним плануванням. Науковці зазначають, що у 45% досліджених випадків ШІ використовувався для підтримки ухвалення рішень, аналізу ситуації або прогнозування; 30% були спрямовані на підвищення підзвітності та виявлення аномалій [9];

- *SWOT-аналіз* застосовується для визначення сильних і слабких сторін системи управління, її можливостей та загроз у глобальному середовищі. Програмне забезпечення для SWOT-аналізу полегшує процес стратегічного планування в організаціях, забезпечує стандартизацію, об'єктивність та ефективність аналізу, що сприяє формуванню комплексних стратегічних планів [7];

- *Gap-аналіз* застосовується для визначення розриву між поточним і бажаним (цільовим) станами практично в усіх сферах, після чого розробляються плани дій щодо його подолання [2].

Як *висновок* зазначимо, що застосування концептуально-методичного підходу до трансформації системи управління є доцільним, адже воно передбачає взаємопов'язане використання системного, адаптивного та стратегічного підходів, а його методичну основу становлять стратегічний аналіз, SWOT-аналіз та GAP-аналіз. Поєднання зазначених методів створює передумови

для виявлення стратегічних розривів, визначення пріоритетів змін, прогнозування можливих загроз і формування обґрунтованих напрямів розвитку організації.

REFERENCES / СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Богоявленський О.В., Местоян А.Н. Адаптивне управління підприємством запорука сталого розвитку. Інфраструктура ринку. 2018. Випуск 19. С.118 –121. URI:https://www.market-infr.od.ua/journals/2018/19_2018_ukr/23.pdf

2. Гачко Б. Gap-аналіз як інструмент стратегічного управління та підвищення результативності бізнес-процесів № 10(20) (2025). Успіхи і досягнення у науці. https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-10(20)-862-871

3. Голда Н.М. Конкурентоспроможність підприємства та формування їх конкурентних переваг. Нарощування фінансово-економічного потенціалу суб'єктів економічних відносин як основа поступального розвитку територіально-господарських систем: монографія / В. Левицький, С. Радинський, І. Кошкалда, А. Ряснянська та ін.; за заг. ред. О. Панухник / ФОП Паляниця В.А. Тернопіль, 2021. С.79-85.

4. "Динамічні спроможності" Девіда Тіса (2014). Management.com.ua. https://www.management.com.ua/interview/int376.html

5. Єльникова Г.В. Технологія адаптивного управління персоналом організації. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. 2011. № 1. С. 8-14. URI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvipto_2011_1_4

6. Кінаш І.П., Кашка Д.В. Наукові підходи до розгляду поняття "адаптивне управління". *Актуальні питання економічних наук*. https://doi.org/10.5281/zenodo.16971131

7. Копчак Ю., Лобунець Т., Луковський Р. (2024). Swot-аналіз як важливий інструмент у розробці стратегії бізнесу. Економіка та суспільство, (61). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-146

8. Креденцер, О. (2024). Основні підходи до аналізу поняття "резильєнтність" в сучасній організаційній психології. Організаційна психологія. економічна психологія, 33(3-4), 124-136. https://doi.org/10.31108/2.2024.3.33.11

9. Управління за допомогою штучного інтелекту. Стан справ та подальші кроки у виконанні основних державних функцій. Звіт ОЕСД - 2025. https://www.oecd.org/en/publications/governing-with-artificial-intelligence_795de142-en.html.

10. Халіна В. Ю., Колбасинський Ю. В. Теоретичне підґрунтя адаптивного управління підприємством. Економіка та суспільство. 2024. № 63. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4179.

11. Ansoff H.I. Strategic Management. New York: Palgrave Macmillan, 1979. 236 p.

12. Beer S. Brain of the Firm : 2nd ed. Chichester : John Wiley & Sons, 1981. 540 p.

13. Lawrence, Paul R., and Jay William Lorsch. "Organization and environment: Managing differentiation and integration." (No Title) (1967).

DOI: https://doi.org/10.64076/ap261019.05

Olena Voronova
Odessa National Economic University, Odesa, Ukraine
ORCID iD: 0000-0002-8719-5546

INTEGRATION PROCESSES IN UKRAINE'S ECONOMY AMID GLOBAL GEOPOLITICAL TRANSFORMATIONS

Abstract. The study examines the transformation of integration processes in Ukraine's economy under the influence of the full-scale war, the fragmentation of global trade, shifts in global value chains, and the heightened importance of economic security. It identifies the institutional and structural prerequisites for deepening Ukraine's economic integration with the European Union. Opportunities for integration in the areas of trade, investment, transport and logistics, energy, and the digital sector are analyzed. The study argues that the effectiveness of integration policy depends not only on expanding market access but also on enhancing the competitiveness of domestic production, adapting the regulatory environment, and developing resilient infrastructure.
Keywords: international economic integration, Ukraine, European Union, geopolitical transformations, foreign trade, global value chains, economic security.

The contemporary system of international economic relations is undergoing structural changes driven by intensifying geopolitical rivalry, sanctions-related restrictions, the reorientation of trade flows, and the growing importance of technological and energy autonomy. Under these circumstances, economic integration is no longer exclusively a mechanism for market liberalization but is increasingly becoming an instrument for ensuring the resilience of national economies. These processes are particularly significant for Ukraine, as Russia's full-scale aggression has simultaneously exacerbated the risks associated with foreign economic activity and accelerated the reorientation of Ukraine's economic relations towards the European economic area.

The granting of EU candidate status to Ukraine in June 2022, the European Council's decision in December 2023 to open accession negotiations, and the official launch of these negotiations in June 2024 marked a transition from predominantly contractual trade integration towards the prospect of full institutional integration into the EU Single Market [1; 4]. At the same time, political decisions alone cannot eliminate the production, infrastructure, and regulatory constraints affecting the Ukrainian economy.

Geopolitical transformations are changing the economic rationale of integration. Whereas previously the main criteria for locating production facilities were cost minimization and access to global markets, today increasing importance is attached to supplier reliability, the security of transport routes, the predictability of the regulatory environment, and the geographical proximity of production facilities. Accordingly,

participation in the regionalization of production, particularly in the development of European value chains, represents a promising opportunity for Ukraine. However, such participation requires a transition from predominantly raw material exports towards the production of goods with higher levels of processing and added value.

The trade dimension of integration is primarily determined by the Association Agreement between Ukraine and the European Union, including its provisions on the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) [7]. Its implementation contributes to the approximation of technical regulations, customs procedures, sanitary and phytosanitary requirements, and competition rules. At the same time, the elimination of tariff barriers does not automatically guarantee export growth. To benefit from the advantages of the common market, Ukrainian enterprises must demonstrate compliance with European product standards and invest in certification, technological modernization, and quality management.

Transport and logistics integration is becoming particularly important. The disruption of traditional maritime routes and increasing military risks have highlighted the need to develop alternative export and import routes. The European Commission's EU–Ukraine Solidarity Lanes initiative has become an instrument for maintaining transport connectivity while simultaneously revealing bottlenecks in border infrastructure, transshipment capacities, and control procedures [3]. Therefore, a strategic priority is the modernization of border crossing points, intermodal terminals, and railway infrastructure, taking into account European transport corridors.

Investment integration is associated with the need to restore production capacity and establish long-term sources of financing. The Ukraine Facility, established by the European Union for 2024–2027, combines financial assistance with reforms and investment mechanisms [6]. However, Ukraine's investment attractiveness also depends on the effectiveness of judicial protection, the protection of property rights, anti-corruption policies, war-risk insurance, and the predictability of government regulation. Without these conditions, financial market integration may remain largely formal.

The energy dimension of integration is characterized by the growing role of cross-border electricity interconnections, diversification of energy supply sources, and the transition towards low-carbon technologies. The synchronization of Ukraine's power system with the Continental European electricity network in 2022 established an important technical prerequisite for energy cooperation [2]. Further development in this area requires the protection of critical infrastructure, investment in distributed generation and energy storage systems, and the adaptation of energy market rules.

Another significant challenge concerns the relationship between European integration commitments and the capabilities of domestic businesses. In particular, EU environmental and climate requirements encourage industrial modernization while simultaneously increasing costs for enterprises operating with outdated technologies.

The EU Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) reinforces the need to account for embedded carbon emissions and decarbonize export-oriented industries [5]. Consequently, adaptation to regulatory requirements should be accompanied by access to financing, technical assistance, and instruments for improving energy efficiency.

Three interrelated areas for improving Ukraine's integration policy should be identified. The first is institutional, involving the consistent approximation of national legislation to the EU acquis, improvement of customs administration, and strengthening of law enforcement and regulatory compliance. The second is structural and economic, focusing on supporting technological modernization, developing manufacturing industries, and integrating small and medium-sized enterprises into European production networks. The third is security and infrastructure-related, encompassing the diversification of logistics routes, strengthening of energy resilience, and establishment of risk insurance mechanisms. These measures should be implemented in a coordinated manner, as isolated initiatives without comprehensive transformations will not ensure sustainable economic outcomes.

Global geopolitical transformations are creating a contradictory environment for Ukraine's economic integration. On the one hand, they intensify military, logistics, and investment risks; on the other hand, they accelerate the reorientation of foreign economic relations and create opportunities for deeper integration into the European economic area. The decisive criteria for assessing the success of integration processes should include not only an increase in trade volumes but also improvements in the technological sophistication of exports, infrastructure resilience, investment activity, and enterprise productivity. Combining European integration reforms with structural modernization policies can transform economic integration into a driver of Ukraine's long-term competitiveness and post-war economic recovery.

REFERENCES / СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Council of the European Union. (2024). First intergovernmental conference on the accession of Ukraine to the EU. https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-ministerial-meetings/2024/06/25/Ukraine.

2. ENTSO-E. (2022). Continental Europe successful synchronisation with Ukraine and Moldova power systems. https://www.entsoe.eu/news/2022/03/16/continental-europe-successful-synchronisation-with-ukraine-and-moldova-power-systems.

3. European Commission. (2022) EU–Ukraine Solidarity Lanes. https://transport.ec.europa.eu/ukraine/eu-ukraine-solidarity-lanes_en.

4. European Council. (2022). European Council conclusions, 23–24 June 2022. https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/24/european-council-conclusions-23-24-june-2022.

5. European Parliament & Council of the European Union. (2023). Regulation (EU) 2023/956 of 10 May 2023 establishing a carbon border adjustment mechanism. Official Journal of the European Union, L 130, 52–104. https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/956/oj.

6. European Parliament & Council of the European Union. (2024). Regulation (EU) 2024/792 of 29 February 2024 establishing the Ukraine Facility. Official Journal of the European Union. https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/792/oj.

7. Ukraine, European Union, European Atomic Energy Community, & Member States of the European Union. (2014). Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

CULTURE AND ART

DOI: https://doi.org/10.64076/ap261019.06

Iryna Levytska
K. D. Ushynskyi South Ukrainian National
Pedagogical University, Odesa, Ukraine
ORCID iD: 0000-0002-3566-2632

STYLISTIC DIVERSITY OF MODERN PIANO REPERTOIRE IN THE CONTEXT OF PROFESSIONAL TRAINING FOR FUTURE MUSIC TEACHERS

Abstract. This article examines the issues surrounding the stylistic diversity of modern piano repertoire and its significance for the professional training of future music e teachers in higher education institutions. It substantiates the need for a harmonious blend of the traditional classical academic heritage (Baroque, Viennese Classical, Romantic, and Ukrainian classical eras) with contemporary musical genres – specifically the academic avant-garde, mass and popular music, functional and screen music and ethno-jazz. The study addresses methodological principles for selecting pedagogical repertoire and outlines the contributions of contemporary foreign and Ukrainian composers to expanding the performance palette of future music educators.
Keywords: piano repertoire, stylistic diversity, professional training, music teacher, music pedagogy.

Problem Statement. Dynamic transformations in the sociocultural environment, the rapid development of the digital media landscape, and the diverse musical tastes of students necessitate an update to the approaches used in the professional training of future music educators within higher education institutions.

The proliferation of new musical forms means that a music educator's ability to navigate a wide spectrum of artistic styles, movements, and genres has become a key factor in their professional success.

Consequently, the selection of pedagogical repertoire takes on particular importance, as the content of the instructional material determines the effectiveness with which students develop performance, analytical and methodological competencies.

Analysis of research and publications. The theoretical and methodological foundations of piano training for future music teachers are based on the works of domestic scholars (H. Padalka, O. Shcholokova, O. Rudnytska, N. Huralnyk, O. Oleksiuk, H. Shevchenko, O. Rebrova, M. Demidova, and others). Works by contemporary researchers (M. Cherniavska, K. Tymofieieva, L. Harkusha, and others) address the expansion of repertoire horizons and the search for new directions in modernizing piano performance.

At the same time, the issue of the comprehensive impact of stylistic diversity in piano repertoire on the development of professional mobility, creative independence, and motivational factors among future music teachers requires further scholarly exploration.

The aim of this article is to provide a theoretical rationale for the significance of stylistic diversity in contemporary piano repertoire as a crucial factor in the professional training of future music teachers.

Presentation of the main material. The effectiveness of the professional training of future music teachers is largely determined by the methodological soundness and content of the educational repertoire.

According to O. Oleksandrova, the stylistic approach in music is fundamental to the holistic development of the future specialist's personality; it enables the assimilation of a wide range of artistic and aesthetic values, a deeper understanding of the evolution of musical language, and the cultivation of a conscious approach to performance [1, p. 31].

As M. Pecheniuk notes, a carefully selected pedagogical repertoire serves as a cornerstone in the professional training of future music teachers, fostering the development of performance skills, pianistic ability, and artistic taste. Working on pieces across various genres and styles ensures the systematic preparation of students for future teaching practice and the mastery of curricula [3].

According to O. Pototska, the concept of stylistic diversity in piano training encompasses the mastery of several broad layers, all grounded in the classical piano repertoire.

The classical academic heritage forms the essential core of a pianist's professional training, upon which the foundations of technical proficiency, a sense of form, stylistic purity, and a profound understanding of the principles of musical expression are built.

This body of work encompasses several key historical and stylistic eras, including the Baroque – featuring the polyphonic thinking found in the works of J.S. Bach and pre-Classical European composers – to develop finger independence and linear-voice thinking; the Viennese Classical period – represented by J. Haydn, W.A. Mozart, and L. van Beethoven – to achieve crystalline textural clarity and an impeccable sense of form; the "golden treasury" of Romanticism – with works by F. Chopin, F. Liszt, R. Schumann, F. Schubert, and J. Brahms – to master "cantabile" playing and virtuosity; as well as Ukrainian Classical and Romantic music by M. Lysenko, L. Revutsky, S. Bortkiewicz, V. Kosenko, and others, which blend European traditions with national melodic characteristics [4].

Beyond this core foundation, modern training encompasses other significant styles, such as the academic avant-garde and modernism, which introduce students to cutting-edge compositional techniques; popular and mass-market music for honing improvisation skills; functional and screen music, with its high motivational potential; as well as ethno-jazz, neo-folklorism, and more.

Mastering this full spectrum of repertoire within a higher education institution addresses strategic professional training objectives across technical-performance, pedagogical-motivational, analytical, psychological, and artistic dimensions.

As noted by L. Harkusha, O. Ekonomova, and T. Butenko, the selection of repertoire is based on principles of artistic value, aesthetic significance, accessibility, and pedagogical appropriateness, as well as thematic, genre, and stylistic diversity [2, p. 63].

An important aspect of contemporary performance and educational practice is the expansion of the repertoire through the inclusion of new modern works and the creation of a national cultural product.

A notable example of contemporary piano works – both international and Ukrainian – is the piano toccata "Newen" by Esteban Benzecry; distinguished by a synthesis of atonal music, pentatonic scales, and folklore elements, it is frequently performed at prestigious international competitions.

Ukrainian composers make a significant contribution to the modern repertoire, creating works that organically blend national identity with leading global trends. In particular, V. Bibik's "Thirty-Four Preludes and Fugues" and M. Skoryk's "Six Concert Preludes and Fugues" are actively used in both educational and concert settings, alongside piano sonatas and etude cycles by V. Kosenko, B. Lyatoshynsky, V. Ptushkin, L. Shukailo, and others; these works broaden the artistic horizons of pianists and enrich their performance palette.

Conclusions and prospects for further research in this area. The stylistic diversity of the modern piano repertoire plays a significant role in the professional development of future music teachers, transforming them from mere interpreters of classical canons into versatile professionals capable of navigating the artistic landscape with ease.

A harmonious blend of classical heritage, contemporary compositional techniques, applied genres, and national content ensures the comprehensive development of piano skills and musical thinking, while broadening students' general cultural horizons. Implementing this approach effectively addresses educational objectives related to preparing educators for real-world professional practice and fostering creative independence.

Future research prospects lie in developing practical methodological guidelines for integrating classical and contemporary performance techniques into students' instrumental training, as well as in creating updated repertoire collections for higher education institutions.

REFERENCES / СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Александрова, О. (2024). Теорія стилю в музиці: від класичної до когнітивної парадигми. *Українське мистецтвознавство,* 21, 30–42. DOI: https://doi.org/10.15407/um-etnolog.2024.21.030.

2. Гаркуша, Л. І., Економова, О. С., & Бутенко, Т. М. (2017). Підбір педагогічного репертуару як основа розвитку фахової підготовки студентів-піаністів. *Наукові записки,* 133, 60–68. Відновлено з https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/22356/1/L_Garkusha_O_Ekonomova_T_Butenko_NZ_IM_KIVM.pdf.

3. Печенюк, М. А., та ін. (Ред.). (2020). *Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва: монографія.* Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д. Г.

4. Pototskaya, Ye. (2017). Style of performing interpretation as a subject of musicological research. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв,* 2, 104–111, Відновлено з https://nakkkim.edu.ua/images/Instytuty/nauka/vydannia/visnyk/Visnyk_2_2017.pdf.

PEDAGOGICAL SCIENCES

Nataliia Kvasnetska
National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, Ukraine
ORCID iD: 0000-0002-0682-2000

FORMATION OF INCLUSIVE COMPETENCE OF HIGHER EDUCATION STUDENTS

Abstract. The article explores the formation of inclusive competence among future specialists in the context of modern professional education. It examines the theoretical foundations and key components of inclusive competence as an essential element of professional training. Particular attention is paid to developing students' knowledge, skills, and attitudes necessary for working effectively in inclusive environments.
Keywords: inclusive competence, future technical specialists, professional education, inclusive education.

The aim of teacher training should be not only to provide teachers with professional knowledge and skills, including those related to inclusive education, but also to develop professionally competent individuals with an integrated psychological, pedagogical, and methodological understanding of how to teach a foreign language to children with special educational needs alongside their typically developing peers. This, in turn, requires the establishment of specific pedagogical conditions and requirements for teacher training.

As is well known, inclusive education enables teachers to establish cooperation and adopt a team-based approach to addressing problems and overcoming challenges. It also creates opportunities for professional development, helps teachers recognize the importance of designing educational programmes for children with diverse needs, and allows them to enrich their repertoire of teaching methods, techniques, and learning strategies. Teachers' concerns when a child with special educational needs joins their classroom are therefore entirely understandable. This is particularly relevant to foreign language teacher training because, as is well known, students learn a foreign language in an artificially created environment, where opportunities for language exposure are largely limited to classroom lessons and extracurricular activities. Furthermore, foreign languages are among the most engaging subjects in the school curriculum, yet they are also among the most challenging for students to master.

Inclusive competence is manifested in the ability of a foreign language teacher to take into account, when organizing the educational process, students' different levels of foreign language proficiency, their varying abilities to learn the language (since, as is well known, not all children with special educational needs are able to study a foreign

language), the potential difficulties they may encounter in the learning process, and their individual abilities to acquire the language. O. D. Reipolska identified the following prerequisites for successful foreign language learning at primary school age [1]:

- the ability to memorize relevant information purposefully;
- the development of logical thinking;
- the ability to evaluate one's own actions and those of peers, as well as to distinguish between right and wrong;
- the development of ideas and concepts that contribute to children's intellectual development;
- the development of the ability to engage in basic forms of abstraction and generalization;
- the development of imaginative thinking and the gradual transition to conceptual thinking;
- the intensive development of cognitive needs, including the desire to acquire new knowledge and master new methods of mental activity;
- the ability to maintain attention while performing tasks.

This makes it possible to create conditions for children with special educational needs to acquire a foreign language effectively through a properly organized educational process in general secondary education institutions. It also promotes students' development and self-development within an inclusive educational environment through the use of a foreign language and its associated culture.

When organizing foreign language instruction for primary school children with disabilities, it is important to consider their individual characteristics, personal qualities, and abilities, as well as their limited work capacity and specific cognitive processes. The use of play-based activities in lessons can undoubtedly engage children, make lessons more emotionally stimulating, and increase their motivation to learn. The practical component may include an interactive presentation of various inclusive practices that teachers in mainstream or specialized educational institutions can use in foreign language lessons. These practices may involve art therapy techniques, such as drawing and working with lines, shapes, and colours, modelling, and quilling; activities based on works of children's literature, including *Don't Call Me Special* by Pat Thomas, *A Different Little Doggy* by Heather Whittaker, *We'll Paint the Octopus Red* by Stephanie Stuve-Bodeen, and *We Can Do It!* by Laura Dwight, among others; as well as fairy tales, children's fiction and animated films, sand animation, and music therapy. Sand animation can be used to teach letter formation, introduce and practise vocabulary and grammar, and develop language skills. Effective pedagogical conditions for a child's comprehensive development can be established only when the child's psychophysiological capabilities and the difficulties they may encounter during the learning process are clearly identified.

Teachers must also demonstrate patience, empathy, and a genuine commitment to working with children with special educational needs.

Thus, based on the above, it can be concluded that the development of inclusive competence among teachers, particularly foreign language teachers, should become an essential component of their professional training.

REFERENCES / СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Рейпольська О. Д. Педагогічні умови мовленнєвого розвитку дітей у різновіковій групі дитячого садка (на матеріалі англійської мови): Дис.канд. пед. наук.— Маріуполь, 2004.— 232 с.

Olena Martynyuk
Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, Ukraine
ORCID iD: 0000-0002-8973-5876

INTEGRATING INFORMAL DIGITAL LANGUAGE LEARNING INTO FORMAL CLASSROOM INSTRUCTION

Abstract. The paper explores approaches to integrating informal digital language learning (IDLL) into formal instruction, emphasizing their complementary role in developing learner autonomy and communicative competence. It examines structured integration models, including learning journals, project-based learning and virtual language exchanges, while highlighting the teacher's role in facilitating self-directed learning. The study identifies key assessment challenges, including the formalizing paradox, limitations of traditional assessment tools, unequal digital access and concerns about validity. It concludes that effective integration requires reliable assessment tools, enhanced teacher competencies and institutional mechanisms for recognizing informal and non-formal learning outcomes.
Keywords: informal digital language learning, formal instruction, social networks, quantitative methods, qualitative methods, informal learning outcomes.

Foreign language acquisition takes place in both formal educational settings and informal environments, such as digital media, online communities, computer games, social interactions and travel. While formal instruction provides structured guidance and systematic practice, informal learning promotes autonomy, authentic communication and meaningful language use. However, integrating informal learning experiences into formal curricula remains inconsistent due to limited methodological guidance, cultural expectations, curricular traditions and institutional requirements. Exploring effective ways to connect these learning environments is essential for enhancing foreign language education and preparing teachers to support learners' autonomous and lifelong language development.

This paper examines contemporary research on informal foreign language learning, with particular attention to Informal Digital Language Learning (IDLL), learner autonomy, pedagogical integration, assessment practices and cross-cultural differences. It also considers approaches adopted in American higher education and the Ukrainian educational context, identifying opportunities and challenges for developing effective integration strategies.

Contemporary research increasingly focuses on IDLL, defined as language acquisition occurring autonomously in digital environments outside formal instruction (Lee et al., 2021). IDLL encompasses receptive activities, such as watching foreign-language videos, streaming films and consuming social media content, as well as productive activities, including commenting on online publications, participating in digital communities and communicating through online games (Toffoli et al., 2023).

Research indicates that the diversity and quality of informal learning activities may be more closely associated with vocabulary development and language proficiency than the amount of time learners spend on them. Combining meaning-focused activities, such as watching films, with form-focused practices, including language-learning applications, can provide complementary opportunities for acquisition. Emerging technologies, including AI chatbots, may further enrich informal learning by supporting receptive skills and enabling additional language practice (Toffoli et al., 2023).

Psychological factors significantly influence informal learning outcomes. Flow Theory suggests that learners become deeply engaged when an activity offers an appropriate balance between their abilities and the challenges involved. Such engagement can strengthen enjoyment, persistence and learning effectiveness. IDLL may enhance online self-efficacy and digital competence, contributing to academic success (Barkati et al., 2024).

Motivation and social interaction are equally important. Instrumental motivation, such as learning a language for employment or travel, and personal interest in the language have been identified as important predictors of proficiency development through informal learning (Truong, 2021; Ghafar, 2023). The density of learners' social networks involving foreign-language speakers can also contribute to language mastery (Malerba, 2012). These findings indicate that successful informal learning depends not merely on access to digital resources but also on meaningful engagement, motivation, interaction and learner agency.

Recent reserach increasingly conceptualizes formal and informal learning as interconnected components of a continuous learning process rather than separate educational domains. Within this perspective, teachers are expected to facilitate learners' engagement with authentic language resources while providing affective, cognitive and behavioural support. Explicitly acknowledging students' out-of-class activities can increase engagement, create opportunities for practical communication and support the development of autonomy (Rezai et al., 2024).

American higher education provides examples of structured approaches to integrating informal learning into foreign-language curricula. One approach involves the formal recognition of learners' existing digital practices. Instructors conduct curriculum audits or surveys to identify students' interests and language-related activities. Students subsequently maintain informal learning journals documenting their experiences, reflecting on their progress and connecting digital content with classroom objectives. Teachers can also develop contextualized assignments based on familiar media, such as identifying grammatical structures in online videos (Toffoli et al., 2023).

A second approach is Project-Based Language Learning (PBLL), which incorporates authentic external resources into extended academic tasks. For example, students preparing a travel guide may be required to consult video blogs, online

community discussions and other informal sources. Assessment considers both the final language product and students' reflections on how these resources contributed to their learning. This model encourages independent resource selection, critical reflection and metacognitive awareness (Hill, 2018).

A third approach involves language-exchange programmes and virtual tandem learning. Students interact with foreign-language speakers through online platforms and document their experiences in post-interaction reports. These reports may identify cultural encounters, newly acquired idiomatic expressions and communication strategies. Such activities connect formal learning objectives with authentic interaction and intercultural experience. Examples described by American University, Washington, D.C., illustrate how institutions can acknowledge and assess autonomous engagement beyond the classroom.

Although these approaches introduce accountability, their effectiveness depends on maintaining a balance between institutional expectations and learner independence. Rather than prescribing every activity, teachers should encourage learners to select relevant resources, establish personal goals and reflect on their experiences. The purpose of integration is not to transform every informal activity into a formal assignment, but to help students recognize and extend the educational value of their everyday language practices.

Evaluating the relationship between formal and informal learning requires methods capable of capturing both measurable outcomes and individual learning processes. Research increasingly employs mixed-methods designs that combine quantitative instruments with qualitative techniques (Barkati et al., 2024; Lee et al., 2021).

Quantitative assessment of learner autonomy typically involves self-report surveys, such as learner autonomy scales, which measure perceived abilities in goal-setting, self-management and reflection. Informal Learning Inventories, including IDLL inventories, can record the frequency of independent activities, such as watching foreign-language content or using language applications. These instruments provide comparable information about learners' perceptions and behavioural engagement (Lee et al., 2021).

Qualitative methods provide additional insight into the reasoning behind autonomous learning decisions. Reflective journals and diaries document learners' activities, motivations, resource choices and difficulties. Thematic analysis can reveal patterns in decision-making and perceptions of control. Semi-structured interviews similarly explore learners' beliefs about autonomy, motivation and the teacher's role, explaining aspects that numerical measurements cannot fully capture.

Informal learning outcomes can also be evaluated through a combination of objective testing and practical performance. Standardized proficiency tests, including vocabulary and reading assessments, can identify measurable development, while grammar and usage tests examine structural accuracy. Self-assessment instruments

capture perceived competence, confidence and willingness to communicate. Performance-based tasks, such as role-plays and presentations, provide evidence of communicative effectiveness, fluency and complexity in practical situations.

The combination of these methods is particularly important because informal learning may produce outcomes that traditional examinations fail to capture. Improvements in pragmatic competence, spontaneous communication, cultural understanding, and passive vocabulary knowledge may not be reflected adequately in grammar-focused tests. Thus, assessment should incorporate both linguistic accuracy and the broader communicative benefits associated with authentic language use.

Despite its pedagogical potential, integrating informal learning into formal education presents several methodological and ethical challenges. The first concerns the tension between authenticity and accountability. Informal learning is often voluntary, personally meaningful and unstructured. When teachers introduce mandatory viewing schedules, graded journals, or compulsory interaction reports, activities originally driven by intrinsic motivation may become external obligations. This phenomenon constitutes the *formalizing paradox*: institutional recognition may support learning while simultaneously undermining the spontaneity and enjoyment that make informal engagement valuable (Toffoli et al., 2023).

A second challenge concerns the validity of assessment. Traditional tests often emphasize discrete linguistic knowledge rather than the pragmatic, cultural and communicative outcomes associated with informal learning. Furthermore, because learners use different resources and follow individual learning trajectories, standardized assessment may not adequately reflect their experiences. Attributing improvements exclusively to informal activities is also difficult because learners simultaneously participate in formal instruction and other language-learning experiences.

Equity and access represent additional concerns. Differences in internet connectivity, device availability, access to paid platforms and available study time can affect opportunities for participation. Students with employment or caregiving responsibilities may have less time for informal engagement than their peers. Grading learners according to the frequency or duration of digital activities risks reinforcing existing inequalities.

Assessment reliability may also be compromised when reflective assignments evaluate writing or analytical skills rather than the quality of language-learning experiences. Teachers may lack the competencies necessary to assess autonomous learning effectively, highlighting the need for professional development that prepares educators to facilitate, guide and evaluate non-traditional learning processes (Lee et al., 2021).

Addressing these challenges requires flexible assessment criteria, alternative resource options and an emphasis on learning quality rather than quantity. Reflective assignments should complement, rather than replace, direct evidence of linguistic

development. Teachers should also distinguish between assessing participation, evaluating learning outcomes and supporting students' capacity for independent learning.

In Ukraine, integrating informal and formal language learning has gained particular importance because of digitalization, the COVID-19 pandemic, and the full-scale war. These circumstances have increased the practical significance of flexible learning arrangements and digital resources while creating additional challenges for educational continuity.

The Ukrainian Law on Education distinguishes formal education, non-formal education and informal learning. Formal education is associated with regulated educational qualifications, non-formal education involves organized learning outside the formal system, and informal learning occurs through everyday activities and self-directed experience. However, mechanisms for recognizing and validating informal learning outcomes remain under development.

Since 2022, higher and professional pre-higher education institutions have introduced internal procedures for recognizing learning outcomes obtained through non-formal and informal education. Examples include considering international language certificates in students' academic ratings and recognizing relevant learning achievements. Such procedures provide institutional incentives for autonomous learning and create opportunities to connect independently acquired competencies with formal educational progression.

Further development requires systematic institutional policies, appropriate assessment instruments and teacher preparation. Ukrainian universities could adapt the approaches used in American higher education by incorporating reflective learning journals, authentic project-based assignments and virtual language exchanges into existing curricula. However, implementation should account for differences in institutional resources, technological access, curricular requirements and learners' circumstances.

Conclusions. Informal foreign language learning has become an important component of contemporary language education, complementing formal instruction through authentic communication, learner autonomy, motivation and flexible access to linguistic resources. Research on IDLL indicates that the diversity and quality of learning activities may be more consequential than the amount of time spent on them. Motivation, social interaction, digital competence and psychological engagement further influence learning outcomes.

Effective integration requires institutions to recognize informal learning without eliminating its autonomous character. Learning journals, project-based assignments, and virtual language exchanges offer practical mechanisms for connecting everyday language experiences with formal educational objectives. Nevertheless, these approaches must address the formalizing paradox, assessment limitations, unequal

access, and the risk of evaluating learners' reflective or writing skills instead of their actual language development.

For Ukrainian higher education, the integration and recognition of informal learning represent opportunities to strengthen educational flexibility, communicative competence and lifelong learning. Achieving these objectives requires context-sensitive institutional policies, teacher professional development, equitable access to resources, and assessment practices that acknowledge diverse learning trajectories. Treating formal instruction and informal learning as complementary elements of a continuous process provides a promising foundation for more autonomous, inclusive, and effective foreign language education.

REFERENCES / СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Barkati, M., Kiyanfar, Z., Noughabi, M. A., & Ershadi, F. (2024). Contributions of self-efficacy, L2 grit and digital literacy to informal digital learning of English: A structural equation modelling approach. *British Journal of Educational Technology*. Advance online publication. https://doi.org/10.1111/bjet.13547.

2. Ghafar, Z. (2023). Social media in language learning: Implications for second language motivation and linguistic acquisition: A comprehensive review. *International Journal of Academic Scientific Research*, 1(2), 105–118. https://surl.li/jcfqre.

3. Guo, X., & Lee, J. S. (2023). A systematic review of informal digital learning of English: An ecological systems theory perspective. *System*, 117. https://doi.org/10.1016/j.system.2023.103097.

4. Hill, Y. (2018). Project-Based Language Learning (PBLL) Intensive Summer Institute: Pathways to PBLL. National Foreign Language Resource Center, University of Hawai'i at Mānoa. http://hdl.handle.net/10125/58921.

5. Lee, J. S., & Lee, K. (2021). The role of informal digital learning of English and L2 motivational self system in foreign language enjoyment. *British Journal of Educational Technology*, 52(1), 358–373. https://doi.org/10.1111/bjet.12955.

6. Malerba, M.-L. (2012). L2 learners' informal online interactions in social network communities. *Research-publishing.net*, 198–203. https://doi.org/10.14705/rpnet.2012.000052.

7. Oportus-Torres, R., Contreras-Soto, Y., Sanhueza-Campos, C., Maluenda-Albornoz, J., Pérez-Villalobos, C., & Quintanilla-Espinoza, A. (2024). Self-regulated learning and engagement through emergency remote teaching in EFL undergraduate students. *Frontiers in Education*, 9. https://doi.org/10.3389/feduc.2024.1416507.

8. Rezai, A., Soyoof, A., & Reynolds, B. (2024). Informal digital learning of English and EFL teachers' job engagement: Exploring the mediating role of technological pedagogical content knowledge and digital competence. *System*, 122. https://doi.org/10.1016/j.system.2024.103276.

9. Toffoli, D., Sockett, G. & Kusyk, M. (2023). *Language Learning and Leisure: Informal Language Learning in the Digital Age*. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. https://doi.org/10.1515/9783110752441.

10. Truong, M. (2021). Motivating second language learners: From major L2 motivation theories to implications for L2 classroom practice and research. *VNU Journal of Foreign Studies*, 37, 55–71. https://doi.org/10.25073/2525-2445/vnufs.4657.

11. American University (Washington, D.C.). Language Exchange Program. https://surl.li/puvdpp.

12. Harvard University. Faculty of Arts and Sciences. https://surl.lt/bwgecs.

13. The University of Texas at Austin. College of Liberal Arts. https://surl.li/qandgk.

14. University of Michigan. Language Resource Center. https://surl.lu/mykhfo.

POLITICAL SCIENCES

DOI: https://doi.org/10.64076/ap261019.07

Tetiana Madryha
Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine
ORCID iD: 0000-0001-7761-9811

EVOLUTION OF FUNDING SOURCES FOR VOLUNTEER INITIATIVES IN UKRAINE

Abstract. The paper traces the evolution of funding sources for volunteer initiatives in Ukraine and proposes its periodisation comprising five stages, from the pre-institutional stage (before 2013) to the network-platform ecosystem of wartime (since 2022). It shows that new sources did not replace earlier ones but were layered upon them, forming a multi-channel resource model, and that each stage generated its own institutional vulnerabilities.
Keywords: volunteer initiatives, resource mobilisation, funding sources, crowdfunding, civil society.

Тетяна Мадрига
Карпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, Україна
ORCID iD: 0000-0001-7761-9811

ЕВОЛЮЦІЯ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ІНІЦІАТИВ В УКРАЇНІ

Анотація. У тезах простежено еволюцію джерел фінансування волонтерських ініціатив в Україні та запропоновано її періодизацію, що охоплює п’ять етапів – від передінституційного (до 2013 р.) до мережево-платформної екосистеми воєнного часу (з 2022 р.). Показано, що нові джерела не витісняли попередні, а нашаровувалися на них, формуючи багатоканальну ресурсну модель, і що кожен етап породжував власні інституційні вразливості.
Ключові слова: волонтерські ініціативи, ресурсна мобілізація, джерела фінансування, краудфандинг, громадянське суспільство.

За останні півтора десятиліття волонтерський рух в Україні перетворився з низки локальних ініціатив на розгалужену систему громадянської мобілізації. Революція Гідності, збройна агресія 2014 р. та повномасштабне вторгнення росії у 2022 р. змінили не лише масштаб руху, а й саму логіку його ресурсного забезпечення. Фінанси громадянського сектору загалом досить ґрунтовно проаналізовано [1; 5], проте динаміка ресурсної моделі саме волонтерства – зміна співвідношення джерел і механізмів їх мобілізації в часі – залишається

малодослідженою. Мета дослідження – виокремити етапи трансформації джерел фінансування волонтерських ініціатив і вразливості, притаманні кожному з них.

Пропонуємо розрізняти п’ять етапів: передінституційний (до кінця 2013 р.); реактивної мобілізації (кінець 2013–2014 рр.); функціональної диференціації та масштабування (2014–2016 рр.); інституційного закріплення і професіоналізації (2016–2021 рр.); мережево-платформної системи ресурсної мобілізації (з 2022 р.). Перехід між ними відбувався шляхом нашарування: кожна хвиля мобілізації додавала нові канали, змінюючи відносну вагу попередніх, але не скасовуючи їх.

На **першому етапі** ресурсна база обмежувалася особистими коштами активістів, пожертвами найближчого оточення та точковими грантами міжнародних донорів, спрямованими переважно на формальні НУО. У 2010 р. до волонтерської роботи було залучено лише близько 5 % населення [6]. Головним обмеженням був не брак готовності допомагати, а відсутність публічної звітності та інституційних каналів, здатних перетворити цю готовність на стійкий ресурс; перші такі канали з’явилися разом із краудфандинговими платформами (зокрема "Спільнокошт", 2012 р.).

Другий етап позначився вибуховим зростанням масового дрібного донорства: лише за травень–вересень 2014 р. 32,5 % українців переказували кошти на рахунки армії, а 23 % передавали допомогу через благодійні фонди та волонтерські організації [4]. Ключовим механізмом стала персоналізована довіра до конкретних волонтерів, репутація яких формувалася в соціальних мережах. Вона забезпечувала швидкість мобілізації, але не її стабільність, а поява фейкових зборів уперше поставила питання про публічну підзвітність як умову фінансової спроможності.

На **третьому етапі** реєстрація ініціатив як громадських організацій і благодійних фондів відкрила доступ до банківських рахунків для публічних зборів, договорів із бізнесом і грантових конкурсів. До індивідуальних пожертв додалися корпоративні внески, а краудфандинговий ринок децентралізувався завдяки локальним і тематичним платформам.

Четвертий етап характеризувався ускладненням структури фінансування за збереження слабкої фінансової життєздатності сектору. Понад половину надходжень НУО забезпечували міжнародні донори, тоді як державне й місцеве фінансування не перевищувало 10 % [1, с. 30]. Новими каналами стали конкурсне фінансування громад після децентралізації, соціальне підприємництво та грантова підтримка інституційного розвитку; пандемія COVID-19 прискорила перехід до цифрового фандрейзингу [5]. Водночас зберігалися донорська залежність і розрив між столичними та регіональними організаціями.

На **п’ятому етапі** сформувалася мережево-платформна система ресурсної мобілізації. У 2022 р. 86 % українців жертвували кошти на потреби оборони [7], а цифрові банківські сервіси та платформи дали змогу одночасно залучати

мільйони донорів. Діаспорні мережі стали швидким каналом прямої підтримки: за перші п'ять днів вторгнення діаспорні організації зібрали понад 10,8 млн дол. і спрямували їх безпосередньо місцевим НУО [9]. Натомість із гуманітарного фінансування через систему ООН (4,6 млрд дол. у 2022 р. та 3,5 млрд дол. у 2023 р.) безпосередньо до українських організацій надійшло лише 0,07 % [8], тож масове дрібне донорство залишалося критичним для малих ініціатив. Інституційні засади посилили податкові пільги для волонтерів, внесених до державного реєстру [3], та Державна цільова соціальна програма розвитку волонтерської діяльності до 2030 р. [2], що стимулює формалізацію ініціатив. Основною вразливістю етапу стає донорська втома в умовах тривалої війни. Узагальнення етапів подано в табл. 1.

Таблиця 1. Джерела фінансування та вразливості волонтерських ініціатив за етапами розвитку руху

Етап	Домінантні джерела	Нові канали мобілізації	Характерні вразливості
I. Передінституційний (до 2013 р.)	Особисті кошти активістів; пожертви з особистих мереж; окремі міжнародні гранти	Перші краудфандингові платформи ("Спільнокошт", 2012)	Вузькість мереж; відсутність публічної звітності
II. Реактивна мобілізація (2013–2014 рр.)	Масові дрібні пожертви; персоналізовані збори	Публічні банківські рахунки; соціальні медіа	Нестабільність; відсутність планування; шахрайські збори
III. Функціональна диференціація та масштабування (2014–2016 рр.)	Масові пожертви; перші корпоративні внески; краудфандинг	Рахунки зареєстрованих ГО і БФ; локальні платформи; перші гранти	Регіональна асиметрія; проблеми підзвітності
IV. Інституційне закріплення і професіоналізація (2016–2021 рр.)	Міжнародні гранти; корпоративна підтримка; пожертви	Міжнародні грантові програми (USAID, ЄС, IRF); платформи зборів; соціальне підприємництво	Донорська залежність; розмивання місії під пріоритети донорів
V. Мережево-платформна система ресурсної мобілізації (з 2022 р.)	Масове цифрове донорство; міжнародне та діаспорне фінансування; корпоративна підтримка; криптовалюта	Цифрові банківські сервіси та платформи; діаспорні мережі; державне співфінансування	Донорська втома; нерівний доступ до великих грантів; недоброчесні збори

Джерело: складено автором на основі [1; 4; 6–9].

Отже, ключовою закономірністю трансформації фінансування українського волонтерства є не послідовна заміна одних джерел іншими, а їх накопичення й поєднання: від ситуативного фінансування через особисті мережі до багатоканальної моделі, що інтегрує внутрішні, корпоративні, зовнішні та інституційні джерела. Диверсифікація розширила адаптивність волонтерських

ініціатив, проте сама по собі не гарантує їхньої фінансової стійкості, яка дедалі більше залежить від довіри донорів, прозорості та організаційної спроможності. Перспективним напрямом подальших досліджень є аналіз діаспорного та криптовалютного фінансування і механізмів протидії донорській втомі.

REFERENCES / СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Біденко Ю. М. Фінанси громадянського суспільства в Україні: ключові тенденції, моделі та перешкоди в досягненні сталості. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія "Питання політології"*. 2019. Вип. 36. С. 24–36. DOI: 10.26565/2220-8089-2019-36-03.

2. Державна цільова соціальна програма з розвитку волонтерської діяльності в Україні на період до 2030 року : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 квіт. 2026 р. № 396-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-2026-р.

3. Питання оподаткування волонтерської діяльності. *Юридична клініка НЮУ імені Ярослава Мудрого*. 2022. URL: http://legalclinic.nlu.edu.ua/2022/09/22/pytannya-opodatkuvannya-volonterskoyi-diyalnosti.

4. 32,5 % українців особисто переказали свої кошти на рахунки української армії. *Фонд "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва*. 2014. URL: http://dif.org.ua/ua/commentaries/sociologist_view/32anizh-miski-zhiteli.htm.

5. 2020 Civil Society Organization Sustainability Index for Ukraine. 2021. URL: https://api.home.ednannia.ua/upload/kch/24/01/10/CSOSI-Ukraine-2020.pdf.

6. Charities Aid Foundation. *World Giving Index 2010*. West Malling : CAF, 2010. URL: https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/worldgivingindex28092010print.pdf.

7. Examining the Role of Civil Society in Ukraine during Wartime. *RTI International*. 2023. URL: https://www.rti.org/impact/examining-role-civil-society-ukraine-during-wartime.

8. Passing the Buck: The Economics of Localizing Aid in Ukraine. *Refugees International*. 2024. URL: https://www.refugeesinternational.org/reports-briefs/passing-the-buck-the-economics-of-localizing-aid-in-ukraine.

9. The Rise of Ukraine’s Civil Society and Diaspora. *DEMAC – Diaspora Emergency Action & Coordination*. 2023. URL: https://www.demac.org/community-news/2023/01/the-rise-of-ukraine-s-civil-society-and-its-diaspora.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

DOI: https://doi.org/10.64076/ap261019.08

Artem Voloshko
Penitentiary Academy of Ukraine, Chernihiv, Ukraine

PROFESSIONAL BURNOUT AMONG PENITENTIARY STAFF

Abstract. The paper addresses professional burnout among personnel of penitentiary institutions under conditions of chronic occupational stress. It identifies organizational and psychological risk factors and examines approaches to staff selection, training and support. Prevention is considered a responsibility of institutional management as well as individual employees.
Keywords: professional burnout; penitentiary staff; occupational stress; personnel management; prevention

Артем Волошко
Пенітенціарна академія України, Чернігів, Україна

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ПЕРСОНАЛУ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ УСТАНОВ

Анотація. Розглянуто професійне вигорання працівників пенітенціарних установ як наслідок тривалого професійного стресу. Визначено організаційні та психологічні чинники ризику й узагальнено напрями профілактики через добір персоналу, навчання та управлінську підтримку.
Ключові слова: професійне вигорання; персонал пенітенціарних установ; професійний стрес; профілактика

Робота персоналу пенітенціарних установ відбувається в умовах хронічного стресу, що створює ризик професійного вигорання, тобто виснаження внаслідок тривалої напруги на службі. Для України ця проблема підтверджена даними. За результатами опитування 8 823 працівників ДКВС близько 71% респондентів (6240 осіб) задоволені службою [1, с. 159], проте 77% незадоволені рівнем оплати праці [1, с. 157], а 34% перебувають у зоні потенційної професійної нестабільності: 17% планують звільнитися, ще 17% не дали відповіді на це питання [1, с. 156]. Авторка дослідження називає частину такої стабільності "утримуваною": працівники залишаються в професії не через задоволеність, а попри її відсутність [1, с. 158]. Посібник про управління засудженими підвищеного ризику описує службу як складну, таку, що водночас може бути самотньою, страшною й нудною. Рутина поєднується з незапланованими

інцидентами, а працівники мають постійно адаптуватися до людей, які створюють надмірні проблеми з управлінням [2, с. 20].

До чинників ризику належать організаційні умови. Соціальний статус тюремного персоналу у багатьох країнах низький, зарплата часто недостатня, що сприяє незадоволеності, а навчання нерідко відбувається на робочому місці з мінімальною підготовкою [3, с. 63]. Підтримувати мотивацію персоналу буває важко [3, с. 64]. Стрес посилюється поєднанням надзвичайно рутинної роботи з миттєвими екстремальними ситуаціями та акцентом на безпеці й контролі [2, с. 34]. В установах з в'язнями підвищеного ризику додаються маніпуляції, залякування та загрози родинам працівників [2, с. 34].

У роботі з в'язнями-екстремістами маніпуляції залишають персонал у стані тривоги та невпевненості [4, с. 35]. У низці юрисдикцій траплялися напади, прямі погрози працівникам і членам їхніх родин [4, с. 33]. Керівники установ висловлюють занепокоєння тим, що унікальні виклики таких установ створюють значний стрес для персоналу [4, с. 33].

Профілактика має реалізовуватися на кількох рівнях. По-перше, відбір: добір на основі знань, навичок і здібностей з тестуванням на ситуаційне судження [3, с. 59], співбесіди для розуміння мотивації кандидата [3, с. 64], спеціальний відбір для установ підвищеного ризику з перевіркою мотивації та за можливості психологічним тестуванням [2, с. 31; 4, с. 28]. По-друге, підготовка: безперервне навчання з перепідготовкою [3, с. 60], курси з управління стресом [2, с. 32], брифінги перед початком змін, коли формальні курси неможливі [4, с. 30], "опорні точки" з досвідчених колег [4, с. 31]. По-третє, умови служби: належна оплата, пільги й додаткова відпустка [2, с. 33], справедливе просування та визнання результатів [3, с. 61, 63], достатня укомплектованість штату [4, с. 33—34]. По-четверте, підтримка: ротація завдань і розширення кола обов'язків [2, с. 33], конфіденційне консультування працівників зі стресом чи посттравматичним розладом, колегіальна взаємодопомога [2, с. 34], обмін думками з керівництвом як здоровий вихід для розчарувань [2, с. 25]. Підґрунтям такої профілактики має стати система раннього виявлення психологічних ризиків у персоналу [1, с. 145].

Головна проблема в тому, що вигорання персоналу часто сприймають як особисту справу працівника. Дані опитування показують інакше: 71% респондентів задоволені службою, але 77% незадоволені оплатою праці [1, с. 157, 159], тобто людина може цінувати службу й водночас виснажуватися. Тому тренінги зі стресостійкості без належної оплати, достатньої кількості персоналу та справедливого просування [2, с. 33; 3, с. 61, 63; 4, с. 33—34] будуть малоефективними. Профілактику потрібно починати з умов служби, а вже потім навчати працівників справлятися зі стресом.

Висновок. Професійне вигорання персоналу пенітенціарних установ доцільно розглядати як наслідок організації праці, а не особистої слабкості працівника. Наукова (практична) новизна полягає в поєднанні українських даних про професійну стабільність і задоволеність умовами служби персоналу ДКВС з положеннями міжнародних посібників у єдиний комплекс профілактики вигорання на рівні відбору, підготовки, умов служби та психологічної підтримки, а також в авторських міркуваннях щодо пріоритету умов служби над індивідуальними тренінгами.

REFERENCES / СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Паскевська Ю. А. Професійна стабільність персоналу пенітенціарної системи України як індикатор психічного здоров'я: емпіричний аналіз. Проблеми політичної психології. 2026. Вип. 19 (33). С. 144—166. DOI: 10.33120/popp-Vol19-Year2026-238. URL: https://politpsy.org/index.php/popp/article/view/238 (дата звернення: 12.10.2026).

2. Посібник з управління засудженими, які становлять підвищений ризик / Управління ООН з наркотиків та злочинності. Нью-Йорк : ООН, 2016. 153 с.

3. Посібник для керівників установ виконання покарань : базовий навчальний інструмент та навчальна програма для керівників установ виконання покарань на основі міжнародних стандартів і норм / Управління ООН з наркотиків та злочинності. Нью-Йорк : ООН, 2010. 144 с.

4. Посібник з управління в'язнями, схильними до екстремізму, та запобігання радикалізації у в'язницях / Управління ООН з наркотиків та злочинності. Нью-Йорк : ООН, 2016. 147 с.

PHILOLOGICAL SCIENCES

DOI: https://doi.org/10.64076/ap261019.09

Olha Krynytska
Ivano-Frankivsk National Medical University, Ivano-Frankivsk, Ukraine
ORCID iD: 0000-0002-4624-7768
Anna Ilkiv
Ivano-Frankivsk National Medical University, Ivano-Frankivsk, Ukraine
ORCID iD: 0000-0003-3626-7113
Oksana Bilichak
Ivano-Frankivsk National Medical University, Ivano-Frankivsk, Ukraine
ORCID iD: 0000-0002-0182-4891
Liubov Shpilchak
Ivano-Frankivsk National Medical University, Ivano-Frankivsk, Ukraine
ORCID iD: 0000-0002-6144-2430

THE COGNITIVE-INTERPRETIVE LEVEL OF COMMUNICATIVE NOISE IN BERNARD SHAW'S "PYGMALION"

Abstract. The study explores the causes, manifestations, and mechanisms of communicative noise in the literary discourse of Bernard Shaw's "Pygmalion" at the cognitive-interpretive level of a communicative situation. It identifies numerous factors contributing to communicative noise at this level, examines the roles of the sender and the recipient in occurring communication breakdowns and failures, and elucidates how they can mitigate the effects of communicative noise and ensure effective communication.
Keywords: communicative noise, sender, recipient, dramatic text, communication.

Ольга Криницька
Івано-Франківський національний медичний університет, Івано-Франківськ, Україна
ORCID iD: 0000-0002-4624-7768
Анна Ільків
Івано-Франківський національний медичний університет, Івано-Франківськ, Україна
ORCID iD: 0000-0003-3626-7113
Оксана Білічак
Івано-Франківський національний медичний університет, Івано-Франківськ, Україна
ORCID iD: 0000-0002-0182-4891
Любов Шпільчак
Івано-Франківський національний медичний університет, Івано-Франківськ, Україна
ORCID iD: 0000-0002-6144-2430

КОГНІТИВНО-ІНТЕРПРЕТАЦІЙНИЙ РІВЕНЬ КОМУНІКАТИВНОГО ШУМУ У ДРАМІ "ПІГМАЛІОН" БЕРНАРДА ШОУ

Анотація. Дослідження розкриває причини, ознаки та механізм дії комунікативного шуму у художньому мовленні драматичного тексту "Пігмаліон" Бернарда Шоу на когнітивно-інтерпретаційному рівні комунікативної ситуації. Виявлені численні фактори, що викликають комунікативний шум на вказаному рівні, з'ясована роль адресанта й адресата у комунікативних збоях і невдачах, а також в усуненні шумового впливу й забезпеченні ефективності спілкування.
Ключові слова: комунікативний шум, адресант, адресат, драматичний текст, комунікація.

Комунікативний шум (КШ) є невід'ємним компонентом ситуації спілкування й описується у співвідношенні з іншими її складниками: адресантом, адресатом, повідомленням, каналом комунікації, зворотним зв'язком тощо. Його визначають як порушення та деформації повідомлення, які утруднюють процес передавання або сприйняття інформації (Бацевич 2004: 56). На сучасному етапі КШ досліджується у різних сферах діяльності, які передбачають міжсуб'єктну взаємодію: як фактор впливу на перебіг відеоінтерв'ю (Дяків, 2019), у взаємодії вчителя й учня, викладача й студента, соціального працівника та клієнта (Козирєв, 2013; Федосова, 2007; Березовська, 2020), у спілкуванні учасників судового процесу (Доценко, 2015), у виникненні конфліктного дискурсу художньої прози (Войцехівська, 2018). Наша наукова розвідка проведена на матеріалі п'єси "Пігмаліон" Бернарда Шоу – автора "драми ідей", що акцентує свою увагу передусім на ідейних суперечностях, ідеологічних конфліктах, непримиренних протиріччях аж до антагонізму між героями, нерідко близько спорідненими між собою персонажами (Хороб, 2002: 315), а це зумовлює наявність у їх взаємодії високого рівня КШ.

Виявлення причин та розгляд ознак, механізму дії і типів КШ у художньому мовленні драматичного тексту "Пігмаліон" Бернарда Шоу здійснюємо на базі рівневої структури комунікативної ситуації, розробленої у праці Н. Бігунової, Г. Олійник і О. Селіванової "Комунікативний шум як компонент дискурсу" (2020). Дослідники аналізують виникнення комунікативного шуму на п'яти рівнях дискурсу: вербально-семіотичному, когнітивно-інтерпретаційному, інтерактивному, соціокультурному та онтологічному (Bigunova, Oliinyk & Selivanova, 2020:10) з урахуванням їхнього тісного взаємозв'язку.

Когнітивно-інтерпретаційний рівень охоплює процеси сприйняття, розуміння і тлумачення інформації в контексті комунікації. Він включає когнітивні процеси, як-от увага, пам'ять, мислення та мовленнєва реакція в процесі сприйняття інформації, а також врахування контексту, в якому відбувається спілкування, щоб вибрати правильну стратегію інтерпретації повідомлення. На когнітивно-інтерпретаційному рівні комунікативний шум може бути спричинений "відсутністю певних спільних для адресанта й адресата фрагментів тезаурусу, фонових та енциклопедичних знань, що значно ускладнює комунікацію" (Селіванова, 2000: 185). Когнітивна природа КШ на розглядуваному рівні полягає у неповноті, конгломеративності когнітивних моделей породження чи інтерпретації, у відсутності необхідних для розуміння зв'язків у концептосистемах адресанта й адресата (Селіванова, 2000: 185).

Аналіз художнього діалогу п'єси показує, що на когнітивно-інтерпретаційному рівні комунікативний шум викликаний численними факторами, наприклад:

– різна інтерпретація співрозмовниками вербальних чи невербальних сигналів або ситуації спілкування:

THE BYSTANDER [to the girl] ***You be careful: give him a flower for it****. There's a bloke here behind taking down every blessed word you're saying. [All turn to the man who is taking notes].*

THE FLOWER GIRL [springing up terrified] ***I ain't done nothing wrong by speaking to the gentleman.*** *I've a right to sell flowers if I keep off the kerb. [Hysterically] I'm a respectable girl: so help me, I never spoke to him except to ask him to buy a flower off me.* (Shaw, 1978: 289).

Квіткарка, пропонуючи купити у неї квіти, отримала дріб'язок від Джентльмена, однак менший, ніж коштує квітка, і розцінила це як милостиню, не помітивши для себе жодної небезпеки. Перехожий, який став свідком ситуації, вказав дівчині, що це може бути розцінене як чіпляння до чоловіка або вимагання, за що передбачені санкції.

– хибна інтерпретація наміру співрозмовника:

*THE NOTE TAKER. [Reads, reproducing her pronunciation exactly] "****Cheer ap, Keptin****; n' haw ya flahr orf a pore gel."*

THE FLOWER GIRL [much distressed] ***It's because I called him Captain. I meant no harm.*** *[To the gentleman] Oh, sir, don't let him lay a charge agen me for a word like that. You—*

THE GENTLEMAN. Charge! I make no charge. [To the note taker] ***Really, sir, if you are a detective, you need not begin protecting me against molestation by young women until I ask you****. Anybody could see that the girl meant no harm.* (Shaw, 1978: 290).

Записувач діалектів має на меті передати точну вимову Квіткаркою слова '*Keptin'*, тоді як Квіткарка сприймає його висловлювання як звинувачення в образі Джентльмена. Розвиваючи комунікативну ситуацію в руслі цієї інтерпретації, Квіткарка переносить КШ в інтеракцію з Джентельменом, а той, у свою чергу, – із Записувачем. Як бачимо, КШ здатний еволюціонувати і поширюватись на комунікативну взаємодію інших осіб.

– різні пресупозиції мовців:

MRS. PEARCE. Stop, Mr. Higgins. I won't allow it. It's you that are wicked. ***Go home to your parents****, girl; and tell them to take better care of you.*

LIZA. ***I ain't got no parents****. They told me I was big enough to earn my own living and turned me out.*

MRS. PEARCE. ***Where's your mother?***

*LIZA****. I ain't got no mother.*** *Her that turned me out was my sixth stepmother. But I done without them. And I'm a good girl, I am.* (Shaw, 1978: 307).

З огляду на молодий вік Лайзи Місіс Пірс передбачає, що у неї є батьки або хоча б мати, однак реальність інша. КШ у спілкуванні персонажів виникає через невідповідність їх домислів і припущень дійсному стану речей.

– незбіг концептосистем комунікантів:

NEPOMMUCK. ...She cannot deceive me. Her name cannot be Doolittle.

HIGGINS. Why?

NEPOMMUCK. Because Doolittle is an English name. ***And she is not English.***

HOSTESS. Oh, nonsense! ***She speaks English perfectly.***

NEPOMMUCK. Too perfectly. Can you shew me any English woman who speaks English as it should be spoken? ***Only foreigners who have been taught to speak it speak it well.*** (Shaw, 1978: 350).

КШ базується на відмінності концептів у свідомості співрозмовників: Господиня вважає, що англійці чудово розмовляють англійською, а Непомук, навпаки, переконаний, що тільки іноземці, які пройшли спеціальне навчання, розмовляють англійською добре.

– хибний умовивід:

FLOWER GIRL. Nah then, Freddy: look wh' y' gowin, deah. [...]

THE MOTHER. Now tell me ***how you know that young gentleman's name****.*

THE FLOWER GIRL. I didn't.

THE MOTHER. ***I heard you call him by it. Don't try to deceive me.***

THE FLOWER GIRL [protesting] Who's trying to deceive you? I called him Freddy or Charlie same as you might yourself if you was talking to a stranger and wished to be pleasant. (Shaw, 1978: 288).

Першоджерелом КШ тут є випадковий збіг: Квіткарка, називаючи незнайомого хлопця на ім'я, орієнтується не на пресупозицію, а на фонові знання – це ім'я дуже поширене. Оскільки Квіткарка вгадала ім'я Фредді, Мати зробила висновок, що дівчина знайома з її сином. Коли Квіткарка намагається спростувати це, у Матері виникає до неї недовіра: це підтверджує думку, що при інтерпретації повідомлення людина більш схильна спиратися на імпліцитну інформацію, ніж на експліцитну. Як бачимо, КШ, що виник на вербально-семіотичному рівні при організації мовного коду, поширився на когнітивно-інтерпретаційний рівень комунікативної ситуації.

– хибна імплікація:

THE NOTE TAKER. How do you come to be up so far east? You were born in Lisson Grove.

THE FLOWER GIRL [appalled] Oh, ***what harm is there in my leaving Lisson Grove****? It wasn't fit for a pig to live in; and I had to pay four-and-six a week. [In tears] Oh, boo— hoo—oo—* (Shaw, 1978: 290).

На основі пресупозиції (Квіткарка вважає Записувача поліцейським, який погрожує оштрафувати її) в умовах інтенційно створеного Записувачем КШ (замаскований справжній намір повідомлення – справити враження, викликати здивування) Квіткарка робить висновок, що співрозмовник звинувачує або

докоряє їй. Це виявляє її насторожене, вороже ставлення до Записувача і переводить КШ на інтерактивний рівень ситуації спілкування.

Матеріал дослідження показує, що КШ на когнітивно-інтерпретаційному рівні може виникати також через:

– *логічні помилки*: Хіггінс вираховує відносну вартість приватного заняття, тоді як Квіткарка розуміє її як абсолютну (Shaw, 1978: 303);

– *введення адресата в оману*: Лайза збрехала Місіс Хіггінс, говорячи їй про брутальне до неї ставлення, що, у свою чергу, викликає КШ у розмові матері і сина (Shaw, 1978: 369-370);

– *використання коду або шифру, відомого обмеженому колу осіб:* Хіггінс подав сигнал Лайзі про закінчення розмови, однак в інших співрозмовників відсутній ключ для декодування цього сигналу, тож вони вважають, що це її власна воля (Shaw, 1978: 339);

– *прихована іронія, насмішка:* Хіггінс іронізує у розмові з Кларою, підмовляючи її вживати просторіччя і пейоративну лексику у світській бесіді, що насправді є порушенням прийнятих норм. Клара не помічає насмішки і сприймає його слова серйозно (Shaw, 1978: 340);

– *натяки, завуальовані висловлювання, пов'язані з незручною або табуйованою темою розмови:* Пікерінг хоче застерегти Хіггінса від непорядних намірів до Лайзи, однак намагається обговорювати незручну тему за допомогою евфемізмів, непрямих висловлювань, які породжують КШ і роблять спілкування неефективним (Shaw, 1978: 314);

– *маніпуляція, газлайтинг, спотворення мовцем дійсності:* Місіс Пірс докоряє Хіггінсу вживанням пейоративної лексики, а Хіггінс відкидає ці звинувачення у спосіб, що доводить їх небезпідставність – використовуючи лайливі слова (Shaw, 1978: 314-315).

Аналіз розглянутих прикладів показує, що незапрограмований КШ на когнітивно-інтерпретаційному рівні ситуації спілкування переважно пов'язаний з фактором слухача, адресата, який сприймає і витлумачує повідомлення. Він більшою мірою відповідальний за збій і невдачі у комунікації. Запрограмований КШ виникає з вини адресанта, оскільки він свідомий того, що адресат не має ключа до декодування його повідомлення. При виникненні КШ когнітивно-інтерпретаційний рівень ситуації спілкування, безумовно, корелює з вербально-семіотичним рівнем і перебуває у безпосередній залежності від інтерактивного і соціокультурного, оскільки особистість адресата при її здатності розпізнавати комунікативні стратегії і концепт мовця, наявність у комунікантів адекватної бази даних, їх зацікавленість у спілкуванні зумовлюють ліквідацію перешкод для продовження спілкування. Зазначений рівень дискурсу найбільшою мірою спроможний збалансувати шумовий вплив, усунути його і забезпечити високу ефективність комунікації.

REFERENCES / СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф. *Основи комунікативної лінгвістики*. Київ : Академія, 2004. 344 с.

2. Березовська Л. Комунікативні бар'єри у спілкуванні соціального працівника: шляхи подолання // *Український педагогічний журнал*. 2020. №2. С. 87–94. DOI: https://doi.org/10.32405/2411-1317-2020-2-87-94

3. Войцехівська Н.К. *Конфліктний дискурс в українській художній літературі: структурний, семантичний, комунікативний і лінгвокогнітивний аспекти* : дис. … доктора філол. наук : 10.02.01. Київ, 2018. 512 с.

4. Доценко О. Л. Ентропія в судовому дискурсі // *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. праць. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. Випуск 12. С.114-118.

5. Дяків Х. Ю. Комунікативний шум як фактор впливу на перебіг відеоінтерв'ю // *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2019. Том 30 (69). № 4. Ч. 1. С. 123–127.

6. Козирєв М. П. Бар'єри педагогічного спілкування // *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія психологія. Вип. 2. 2013. с.136–146.

7. Селіванова О. *Основи лінгвістичної теорії тексту та комунікації* : монографічний навчальний посібник. Київ : Фітосоціоцентр, 2000. 336 с.

8. Федосова Г. Л. *Соціально-психологічні умови подолання комунікативних бар'єрів студентської молоді* : автореф. дис. … канд. психол. наук : 19.00.05. Київ, 2007. 18 с.

9. Хороб С. І. *Українська модерна драма кінця XIX – початку XX століття (Неоромантизм, символізм, експресіонізм)*: монографія. Івано-Франківськ : Плай, 2002. 414 с.

10. Oliinyk G., Bigunova N., Selivanova O. Communication Noise as a Discourse Component // *WISDOM*, 2020. 14 (1). P. 6–18. DOI: https://doi.org/10.24234/wisdom.v14i1.325

11. Shaw [George] Bernard. *Four Plays* (The Devil's Disciple, Man and Superman, Pygmalion and Saint Joan). The Franklin Library, Franklin Center, Pennsylvania, 1978. 558 p.

CHEMICAL AND BIOLOGICAL SCIENCES

Ihor Malyshevskyi
Bukovyna Clinical Oncology Center, Chernivtsi, Ukraine
ORCID iD: 0009-0007-5831-8256

OBESITY AND CANCER OF THE ABDOMINAL ORGANS: PREVALENCE AND ASSOCIATION

Abstract. This report focuses on the challenges arising from the combination of abdominal cancer and obesity. In particular, the combination of malignant tumors of the abdominal organs with obesity creates a distinct clinical phenotype; the high prevalence of obesity among patients with malignant tumors of the abdominal organs may influence the clinical course of the disease and the effectiveness of treatment. It has been shown that malignant tumors of the abdominal organs consistently account for about one-third of all oncological pathologies, which indicates their significant role in the structure of morbidity and places a substantial burden on the healthcare system. At the same time, it has been established that overweight patients are characterized by a significantly higher level of comorbidity (100% vs. 22.38%) ($p<0.05$), which manifests as a prevalence of cardiovascular, endocrine, and gastroenterological pathologies and creates an additional clinical burden.
Keywords: obesity, abdominal organs, comorbidity, oncology, surgical treatment

Malignant neoplasms (MN) of the abdominal organs and the digestive system are among the most common cancers and remain a significant medical and social problem [1]. At the same time, the combination of cancer and obesity is of particular clinical importance, as it is accompanied by the development of a complex set of interrelated pathophysiological changes. Comorbidity can significantly alter the course of the disease process, give rise to additional pathogenetic mechanisms, and influence the selection and outcomes of diagnostic and therapeutic measures [2, 3]. At the same time, obesity is one of the most common comorbid conditions in patients with cancer [4].

The combination of malignant tumors of the abdominal organs with obesity creates a distinct clinical phenotype in which the interaction of the tumor process, metabolic disorders, comorbid conditions, and changes in tissue homeostasis can significantly complicate the treatment process. This is particularly important in surgical treatment, as obesity can affect the technical feasibility of the surgical procedure, the choice of surgical approach, the extent of tissue trauma, the risk of bleeding, infectious and other postoperative complications, as well as the course of the recovery period [5]. Although a number of scientific studies have been devoted to the treatment of patients with cancer who are obese, the results obtained remain fragmented and are not always integrated into a unified clinical concept [6], and individual aspects of this problem are

primarily addressed within related specialties—gastroenterology, endocrinology, anesthesiology, general surgery, and other fields—which underscores the need for a comprehensive surgical-oncological approach to addressing it [7].

It is noteworthy that malignant tumors of the abdominal organs and obesity share common etiological and pathogenetic factors. The high prevalence of obesity among patients with malignant tumors of the abdominal organs may influence the clinical course of the disease and the effectiveness of treatment [8].

This study utilized data from the official statistical reports of the Chernivtsi Oblast Oncology Service and materials from clinical observations at the Bukovynian Clinical Oncology Center.

In the first stage of the study, a retrospective analysis was conducted of the incidence rates of malignant neoplasms of the abdominal organs in the population for the period 2015–2019. The trends, structure, staging, and mortality rates were assessed, which allowed for the development of a general characterization of the oncological epidemiological process.

The second phase involved conducting a cohort observational study from 2022 to 2024. The study included 952 patients with malignant neoplasms of the abdominal organs of various locations. The mean age of the patients was 62.35 ± 11.57 years; men predominated (58.93% versus 41.07% women).

Since an important area of contemporary research is the study of regional characteristics of the cancer epidemiological process—which allows for the consideration of the influence of demographic, socioeconomic, and organizational factors [9] - and since regional differences in the structure of morbidity, detection rates, and treatment outcomes can significantly affect survival rates [10, 11], an analysis of the trends in the incidence of malignant neoplasms of the abdominal organs was conducted at the population level based on the results of a retrospective epidemiological study covering the period 2015–2019.

According to a retrospective analysis, it was found that malignant neoplasms of the abdominal organs consistently account for about one-third of all oncological diseases, which indicates their significant role in the morbidity profile and places a substantial burden on the healthcare system. It was found that malignant neoplasms of the abdominal organs are characterized by a predominance of late-stage diagnoses (Stages III–IV), which account for more than 70% at the population level and 57.98% in the clinical cohort, indicating the systemic nature of the problem of late diagnosis.

It has been demonstrated that the stage of the tumor process is the leading prognostic factor, whereas excess body weight does not influence the stage at diagnosis but determines the characteristics of the subsequent clinical course of the disease. At the same time, it was found that patients with excess body weight are characterized by a significantly higher level of comorbidity (100% versus 22.38%) ($p<0.05$), which

manifests as a predominance of cardiovascular, endocrine, and gastroenterological pathologies and creates an additional clinical burden. It has also been demonstrated that obesity is an independent prognostic factor for the development of postoperative complications, as confirmed by high odds ratios (OR up to 4.83) and high sensitivity (0.88) in the evaluation of the prognostic model.

In the course of this study, an integrated semiquantitative prognostic model (IPR = S + M + C + R) was developed for the first time, which allows for the assessment of overall clinical risk based on a combination of tumor stage, metabolic status, level of comorbidity, and risk of postoperative complications. This made it possible to propose a stratification of patients according to clinical risk level (low, intermediate, high), which lays the foundation for the implementation of risk-oriented approaches to diagnosis, treatment, and postoperative management of patients.

REFERENCES / СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Torre, L. A., Siegel, R. L., Ward, E. M., & Jemal, A. (2016). Global cancer incidence and mortality rates and trends—an update. Cancer Epidemiology, Biomarkers & Prevention, 25(1), 16–27. doi.org

2. Valderas, J. M., Starfield, B., Sibbald, B., Salisbury, C., & Roland, M. (2009). Defining comorbidity: Implications for understanding health and health services. Annals of Family Medicine, 7(4), 357–363. doi.org

3. Gijsen, R., Hoeymans, N., Schellevis, F. G., Ruwaard, D., Satariano, W. A., & van den Bos, G. A. (2001). Causes and consequences of comorbidity: A review. Journal of Clinical Epidemiology, 54(7), 661–674. doi.org

4. Calle, E. E., & Kaaks, R. (2004). Overweight, obesity and cancer: Epidemiological evidence and proposed mechanisms. Nature Reviews Cancer, 4(8), 579–591. doi.org

5. Renehan, A. G., Tyson, M., Egger, M., Heller, R. F., & Zwahlen, M. (2008). Body-mass index and incidence of cancer: A systematic review and meta-analysis of prospective observational studies. The Lancet, 371(9612), 569–578. doi.org

6. Lauby-Secretan, B., Scoccianti, C., Loomis, D., Grosse, Y., Bianchini, F., & Straif, K. (2016). Body fatness and cancer — viewpoint of the IARC Working Group. *New England Journal of Medicine*, *375*(8), 794–798. doi.org

7. Hennessy, B. T., Smith, D. L., Ram, P. T., Lu, Y., & Mills, G. B. (2005). Exploiting the PI3K/AKT pathway for cancer drug discovery. *Nature Reviews Drug Discovery*, *4*(12), 988–1004. doi.org

8. Kahn, S. E., Hull, R. L., & Utzschneider, K. M. (2006). Mechanisms linking obesity to insulin resistance and type 2 diabetes. *Nature*, *444*(7121), 840–846. doi.org

9. Sung, H., Ferlay, J., Siegel, R. L., Laversanne, M., Soerjomataram, I., Jemal, A., & Bray, F. (2024). Global cancer statistics 2024: GLOBOCAN estimates of incidence and mortality worldwide for 36 cancers in 185 countries. *CA: A Cancer Journal for Clinicians*, *74*(2), 115–146. doi.org

10. Siegel, R. L., Giaquinto, N. A., & Jemal, A. (2024). Cancer statistics, 2024. *CA: A Cancer Journal for Clinicians*, *74*(1), 12–49. doi.org

11. Kostyuk, O. H., & Kovalchuk, I. V. (2023). Analiz onkoepidemiolohichnoi sytuatsii v Tsentralnomu rehioni Ukrainy: Tendentsii ta vyklyky [Analysis of the oncoepidemiological situation in the Central region of Ukraine: Trends and challenges]. *Klinichna Onkolohiia*, *13*(2), 105–111. clinicaloncology.com.ua

LEGAL SCIENCES

DOI: https://doi.org/10.64076/ap261019.10

Ruslan Honcharenko
Penitentiary Academy of Ukraine, Chernihiv, Ukraine

THE STATE CRIMINAL-EXECUTIVE SERVICE AS AN ACTOR IN THE PREVENTION OF ORGANIZED CRIME

Abstract. The paper determines the role of the State Criminal-Executive Service of Ukraine in preventing organized crime. It examines the legal foundations of its activities, principal preventive functions and organizational risks. The author proposes directions for strengthening inter-agency cooperation and improving preventive work in penitentiary institutions.
Keywords: organized crime; penitentiary institutions; crime prevention; criminal-executive service; Ukraine.

Руслан Гончаренко
Пенітенціарна академія України, Чернігів, Україна

ДЕРЖАВНА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА СЛУЖБА ЯК СУБ'ЄКТ ЗАПОБІГАННЯ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Анотація. Визначено місце Державної кримінально-виконавчої служби України в системі запобігання організованій злочинності. Розглянуто правові засади її діяльності, основні напрями превенції та організаційні ризики. Окреслено напрями вдосконалення взаємодії установ і підвищення ефективності запобіжної діяльності.
Ключові слова: організована злочинність; кримінально-виконавча служба; пенітенціарні установи; запобігання злочинності.

Постановка проблеми. Організована злочинність залишається однією з найбільш небезпечних загроз національній безпеці України: її структури здатні до адаптації, корумпування посадових осіб і продовження злочинної діяльності навіть за умов ізоляції лідерів та учасників від суспільства. Установи виконання покарань і слідчі ізолятори є не лише місцем реалізації кримінально-правового примусу, а й середовищем, у якому відтворюються кримінальні зв'язки, залучаються нові учасники та здійснюється керування злочинними угрупованнями ззовні. За таких умов Державна кримінально-виконавча служба України (далі — ДКВС) постає специфічним суб'єктом запобігання організованій злочинності, роль якого у кримінологічній літературі досі висвітлена недостатньо.

Мета дослідження полягає у визначенні місця ДКВС у системі суб'єктів запобігання організованій злочинності, виокремленні основних напрямів її запобіжної діяльності та формулюванні пропозицій щодо підвищення її ефективності.

1. Правові засади діяльності. Правовий статус ДКВС визначають Кримінально-виконавчий кодекс України, закони України "Про Державну кримінально-виконавчу службу України" та "Про попереднє ув'язнення". Слід наголосити, що ДКВС не належить до органів, основним завданням яких є безпосередня боротьба з організованою злочинністю. Водночас вона реалізує спеціальну (пенітенціарну) превенцію та у межах своєї компетенції взаємодіє з Національною поліцією, Службою безпеки України, органами прокуратури та іншими суб'єктами протидії. Така взаємодія ґрунтується на Законі України "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю" і міжнародних зобов'язаннях держави, зокрема Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000).

2. Напрями запобіжної діяльності. У науковому аспекті доцільно виокремити такі напрями. По-перше, забезпечення режиму та ізоляції, що перешкоджає продовженню злочинної діяльності з-за ґрат. По-друге, диференційоване й роздільне тримання засуджених і підслідних з урахуванням кримінологічної оцінки ризику, що унеможливлює консолідацію лідерів організованих груп і вплив на інших осіб. По-третє, оперативно-розшукове забезпечення: оперативні підрозділи ДКВС у межах Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" виявляють канали зв'язку, схеми передачі заборонених предметів і спроби керування злочинними угрупованнями. По-четверте, протидія кримінальній субкультурі — неформальній ієрархії, "общаку" та іншим практикам, які слугують механізмом контролю над засудженими. По-п'яте, профілактика корупційних проявів серед персоналу, адже саме корумпованість працівників зазвичай забезпечує функціонування каналів зв'язку та неформальних порядків в установах. По-шосте, ресоціалізація засуджених і взаємодія з органами пробації, що знижує ймовірність повернення звільнених до кримінального середовища.

3. Проблеми та ризики. Серед чинників, що знижують ефективність запобіжної діяльності ДКВС, слід назвати: поширене використання засудженими засобів мобільного зв'язку, що дозволяє зберігати управлінські функції в злочинних структурах; збереження елементів кримінальної субкультури; корупційні ризики; кадровий дефіцит і недостатній рівень технічного оснащення установ; відсутність єдиної системи кримінологічного оцінювання ризиків щодо засуджених, пов'язаних із організованою злочинністю; недостатню інституційну спроможність обміну інформацією з іншими правоохоронними органами.

Додаткові виклики створює воєнний стан, зокрема переміщення установ із територій бойових дій і окупації та пов'язане з цим перевантаження системи.

4. Напрями вдосконалення. Підвищення ролі ДКВС як суб'єкта запобігання організованій злочинності вбачається у: запровадженні уніфікованої системи оцінювання ризиків і класифікації засуджених за рівнем кримінальної небезпеки; розширенні використання технічних засобів контролю та блокування несанкціонованого зв'язку; формуванні сталих механізмів обміну інформацією з Національною поліцією, СБУ та прокуратурою; посиленні антикорупційних запобіжників щодо персоналу, включно з ротацією, підвищенням соціальних гарантій і професійною підготовкою; розвитку програм ресоціалізації та взаємодії з пробацією, орієнтованих на відрив засуджених від кримінального середовища.

Висновки. ДКВС є самостійним суб'єктом пенітенціарної превенції організованої злочинності, діяльність якого спрямована на припинення злочинних зв'язків в умовах ізоляції, нейтралізацію впливу кримінальної субкультури та зниження ризику рецидиву. Результативність цієї діяльності залежить від якості кримінологічного оцінювання ризиків, антикорупційної стійкості персоналу, технічної оснащеності установ та узгодженості дій із суб'єктами протидії організованій злочинності.

REFERENCES / СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 № 1129-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 3–4. Ст. 21.

2. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23.06.2005 № 2713-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 30. Ст. 409.

3. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 № 3341-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 35. Ст. 358.

4. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.

5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: ухвалена резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15.11.2000.

DOI: https://doi.org/10.64076/ap261019.11

Yurii Sokur
V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National
Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID iD: 0000-0002-3957-7881

PREREQUISITES AND SOURCES OF THE EMERGENCE OF CHUMAK CUSTOMARY LAW

Abstract. The subject of Chumak (traditional Ukrainian wagoners) customary law is an important yet methodologically complex topic within the history of the Ukrainian state and law. It allows us to trace how the economic practices of trade and transport, the perils of steppe routes, traditions of communal self-governance, and the need for mutual trust among participants in the trade gave rise to unwritten rules of conduct. At the same time, a caveat must be noted at the outset: the internal order of the Chumak caravan has not survived in the form of a formal code or statute. Information regarding it is largely reconstructed indirectly–from ethnographic accounts, folklore, archival complaints, commercial documents, and later historical-legal analyses.
Keywords: Chumak trade, Chumak customary law, customary law, Chumak caravan, contractual obligations, property liability, mutual assistance, legal culture.

Юрій Сокур
Інститут держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України, Київ, Україна
ORCID iD: 0000-0002-3957-7881

ПЕРЕДУМОВИ ТА ДЖЕРЕЛА ВИНИКНЕННЯ ЧУМАЦЬКОГО ЗВИЧАЄВОГО ПРАВА

Анотація. Тема чумацького звичаєвого права належить до важливих, але методологічно складних сюжетів історії держави і права України. Вона дозволяє простежити, як господарська практика торговельно-транспортної діяльності, небезпека степових шляхів, традиції громадського самоврядування та потреба в довірі між учасниками промислу породжували неписані правила поведінки. Водночас слід одразу застерегти: внутрішній порядок чумацької валки не зберігся у вигляді кодексу чи статуту. Відомості про нього здебільшого реконструюються опосередковано – з етнографічних описів, фольклору, архівних скарг, торговельних документів і пізніших історико-правових узагальнень.
Ключові слова: чумацтво, чумацьке звичаєве право, звичаєве право, чумацька валка, договірні зобов'язання, майнова відповідальність, взаємодопомога, правова культура.

Чумацтво було історичною формою організації далеких перевезень і торгівлі, що поєднувала транспортну послугу з самостійним підприємництвом.

Чумаки перевозили сіль, рибу, зерно та інші товари, вкладаючи капітал у волів, вози й запаси та ризикуючи на степових маршрутах. Саме господарська природа промислу, а не законодавча воля держави, породжувала внутрішні правила поведінки. Промисел був сезонним, ризикованим і капіталомістким: потрібні були воли, вози, запаси, знання шляхів і контакти на ярмарках.

Чумацька артіль або валка – це тимчасове об'єднання кількох господарів (іноді з наймитами) для спільної подорожі. Валка не була постійною корпорацією з писаним статутом. Це була господарсько-транспортна група, що формувалася під конкретний рейс: спільний маршрут, спільна охорона, спільні стоянки, розподіл обов'язків і ризиків. Керівництво, як правило, здійснював визнаний старший (отаман валки), авторитет якого спирався на досвід, репутацію і згоду учасників, а не на державне призначення [1; 2; 6; 7].

Звичай – повторювана, соціально визнана практика, яка складалася внаслідок багаторазового застосування певних моделей поведінки: спільної охорони, чергування, допомоги потерпілому, дотримання слова при купівлі-продажу. Звичай сам по собі ще не є нормою права; він стає джерелом права тоді, коли учасники сприймають його як обов'язковий і пов'язують порушення з осудом, втратою довіри або виключенням із промислу [1; 9].

Звичаєва норма – це вже правило поведінки, яке має відносно стійкий зміст (хто охороняє, хто відповідає за волів, як ділять витрати, як вирішують спір) і забезпечується не державною санкцією, а внутрішнім тиском колективу. Норма може бути більш або менш чіткою; її конкретний зміст часто відомий нам лише фрагментарно.

Офіційне право – закони, укази, митні, ярмаркові, дорожні та приписи держав, територією яких проходили маршрути регулювало зовнішні відносини: мито, ярмарки, паспорти, відповідальність за крадіжку чи розбій за державним законом. У внутрішньому житті валки визначальну роль зберігав звичай. Таке розмежування принципове. Не можна ототожнювати промисел із правом, валку – із судом, а фольклорний образ "чесного чумака" – із юридичним інститутом. Ми говоримо про шар неписаних правил, що виникали з практики, а не про галузь позитивного права [1; 9].

Торгівля на значні відстані сіллю та іншими товарами вимагала значних вкладень: кілька пар волів, міцний віз, запас фуражу, гроші на мито й харчі. Один господар не міг самотужки гарантувати збереження вантажу на сотні верст. Звідси потреба в правилах щодо: спільного користування ресурсами; розподілу витрат на переправу, фураж, ремонт; обліку товару; повернення позики; розподілу прибутку чи збитку після продажу. Економічна незалежність промислу від місцевого натурального господарства і його участь у ярмарковій торгівлі також вимагали довіри до слова й репутації: чумак, який обманув

товариша або покупця, ризикував втратити не лише конкретну угоду, а й можливість наступного сезону [3; 4; 7].

Чим складнішою ставала торгівля (збільшення прейскуранту товарів, розмаїття ринків, кредитування), тим більшою була потреба у стійких очікуваннях поведінки. Саме ця внутрішня економічна логіка, а не указ, пояснює появу звичаєвих правил.

Валка як колективна форма походу створювала потребу в управлінні без державного апарату. Треба було: сформувати групу; узгодити час виходу; обрати або визнати старшого; розподілити обов'язки (хто веде передній віз, хто відповідає за нічну варту, хто доглядає хворих волів); визначити порядок руху і місця стоянок; домовитися про взаємодію з іншими валками. Без мінімальної дисципліни валка розпадалася, а товар гинув. Організаційна потреба породила звичаї керівництва, підпорядкування на маршруті та колективного обговорення важливих рішень [2; 6].

При цьому не слід уявляти валку як постійну корпорацію з виборчими процедурами на кшталт козацької ради в повному обсязі. Джерела дозволяють говорити лише про функціональне лідерство і практику спільних рішень, а не про формалізований статут [6; 7].

Маршрути пролягали степом, через малозаселені території, переправи, прикордоння. Типовими ризиками були напади розбійників, негода, нестача води, хвороби людей і худоби, загибель волів, втрата орієнтирів. У таких умовах індивідуальне виживання було майже неможливим. Звідси звичаї спільної охорони, нічних чергувань, взаємного попередження про небезпеку, допомоги при поломці воза чи смерті худоби. Небезпека торговельних маршрутів була одним із головних чинників формування чумацького звичаєвого права, оскільки зумовлювала необхідність дисципліни, взаємодопомоги та колективної відповідальності [1; 2; 7].

Важливо: ми не маємо надійних тарифів "покарань за сон на варті" чи описів формальних військових статутів валки. Реконструкція має залишатися на рівні функцій (охорона, чергування, колективна відповідальність), а не вигаданих санкцій.

Чумаки виходили з сільського світу з його громадськими традиціями: повага до старших, кругова порука, примирення сторін, відповідальність перед "своїми", цінність чесного слова. На це накладалися елементи козацького досвіду: виборність або визнання авторитету ватажка, дисципліна в поході, різке ставлення до крадіжки й зради як до вчинків, що руйнують товариство [1; 2; 9]. Репутація була соціальним капіталом: втрата довіри фактично означала виключення з промислу.

Релігійно-моральний шар (християнські уявлення про гріх, обіцянку, допомогу ближньому, поховання померлого) посилював обов'язковість звичаю, хоча сам по собі не створював юридичної норми. Соціальний осуд і страх втратити "ім'я" часто були ефективнішими за віддалений державний суд [8; 9].

Віддаленість від адміністрації й судів під час рейсу робила саморегулювання єдино можливим способом швидко вирішувати конфлікти. Це зближує чумацькі практики з іншими формами українського громадського самоврядування, але знову ж таки – на рівні типу, а не тотожності інститутів [9].

Оскільки єдиного писаного кодексу не існувало, джерела є різнорідними і часто непрямими. Звичай як головне джерело: тривале повторення моделі поведінки, визнання її обов'язковою, осуд за порушення. Обов'язковість трималася на пам'яті поколінь і на користі для безпеки валки. Усні домовленості щодо участі в рейсі, розподілу витрат, позики, найму, купівлі-продажу. У традиційному суспільстві слово мало високу моральну й фактичну силу; порушення слова руйнувало репутацію.

Рішення старшого або ради валки. Ситуативні акти застосування звичаю: хто винний у втраті, як ділити витрати, чи брати порушника далі. Авторитет рішення залежав від відповідності "так завжди робили" і від згоди більшості. Практика самих валок. Повторювані маршрути, час виходу, схема ночівлі, правила поводження з худобою. Те, що регулярно застосовувалося і вважалося необхідним, набувало нормативного відтінку. Традиції української громади – взаємодопомога, колективна відповідальність, повага до старших, примирення, захист слабшого.

Релігійні та моральні норми – чесність, заборона крадіжки й обману, обов'язок поховати товариша, виконання обіцянки. Вони підсилювали звичай, але не замінювали його. Писемні торговельні документи – купчі, розписки, боргові зобов'язання, записи в облікових книгах. Вони краще висвітлюють зовнішні майнові відносини, ніж внутрішній статут валки.

Фольклор та етнографія. Чумацькі пісні, прислів'я, перекази фіксують ідеал честі, взаємодопомоги, трагізму шляху, але рідко дають точну юридичну норму. Їх треба використовувати як свідчення ціннісного світу, а не як статті закону [8].

Архівні та історичні документи – судові справи, скарги, ярмаркові й митні матеріали, статистичні описи, спогади. Найцінніші ті, що показують конкретний конфлікт і те, як сторони апелювали до "звичаю" чи "порядку чумацького" [5; 7].

Чумацьке право як комплекс звичаєвих правил виникло з економічних (торгівля на значні відстані, капітал, довіра), організаційних (валка, лідерство, розподіл праці), безпекових (степ, розбій, втрата поголів'я) і соціальних (громада, репутація, козацький досвід, мораль) потреб промислу, а не з державної кодифікації.

Чумацьке звичаєве право не було кодифікованою системою, однак сукупність усталених звичаїв, усних домовленостей і колективних рішень забезпечувала належний порядок у сфері торгівлі, перевезень, охорони майна та взаємодії учасників валки. Звичаї регулювали управління валкою, обов'язки,

охорону, майно, перевезення, торгівлю, відповідальність, спори й взаємодопомогу. Це був комплекс побутових, господарських і моральних правил, що забезпечував виживання групи в умовах ризику.

Джерела є комплексними: звичай, усна угода, рішення старших, практика походів, громадські й козацькі традиції, релігія, торговельні документи, державне право, фольклор, архіви. Жодне з них окремо не дає повної картини.

Вивчення теми важливе для розуміння українського звичаєвого права загалом, норми народжувалися з практики, трималися на авторитеті колективу й доповнювалися мораллю, а за потреби писаним правом.

REFERENCES / СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Сокур Ю. В., Малишко К. І. Аспекти становлення чумацького звичаєвого права // Митна справа. 2013. № 5 (2.1). С. 62–69. URL: https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/179b251b-2f47-4f54-9b5f-10a257a5011b/content (дата звернення: 06.10.2026).

2. Сокур Ю. В. Феномен чумацтва і його правове регулювання. URL: https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/44afedd2-47fa-42da-b20d-d9b7a1b02411/content (дата звернення: 06.10.2026).

3. Сокур Ю. В**.** Правові основи торговельно-транспортного підприємництва в Україні (на матеріалах чумацького промислу XVII-XIX ст.): могнографія. Київ. Видавництво "Фейвор", 2009. 208 с.

4. Сокур Ю. В. Правове регулювання торгівлі як одна з передумов економічної незалежності держави (на прикладі чумацького промислу в Україні). URL: https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/62c71c57-b9bf-4cce-90c3-35602f0684e7/content (дата звернення: 06.10.2026).

5. Дробіна Л. В. Феномен українських чумаків у працях науковців. 2020. URL: https://hj.chnu.edu.ua/hj/article/view/262/260 (дата звернення: 06.10.2026).

6. Микитюк С. О. Особливості організації чумацького промислу на території України. 2021. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d727af9b-2024-4631-b4fb-58d6dec338dd/content (дата звернення: 06.10.2026).

7. Чумацтво // Енциклопедія історії України. URL: https://history.org.ua/?termin=Chumatstvo (дата звернеенння: 06.10.2026).

8. Чумацькі пісні / упоряд. О. І. Дей. Київ, 1976. URL: https://archive.org/stream/chumacki1976/chumacki1976_djvu.txt (дата звернення: 06.10.2026).

9. Бедрій М. М. Систематизація українського звичаєвого права: історико-правовий аспект. 2024. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/302949/294961 (дата звернення: 06.10.2026).

Academia
Publishing Hub